

Financiële draagkracht van de pluimveesector en het diergezondheidsfonds

B. Koole (coördinatie)
K.H.M. van Bommel
C.J.A.M de Bont
P.L.M. van Horne
M.G.A. van Leeuwen

Projectcode 20350

December 2004

Rapport 6.04.21

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Financiële draagkracht van de pluimveesector en het diergezondheidsfonds

Koole, B., K.H.M. van Bommel, C.J.A.M. de Bont, P.L.M. van Horne, en M.G.A. van Leeuwen

Den Haag, LEI, 2004

Rapport 6.04.21; ISBN 90-5242-966-9; Prijs €12,50 (inclusief 6% BTW)

54 p., fig., tab., bijl.

De kosten van de uitbraak van de vogelpest in 2003 bedroegen ongeveer €297 miljoen. Het plafond voor de bijdrage van de pluimveesector aan het Diergezondheidsfonds (DGF) gedurende 2000-2004 was €11,3 mln. Dit rapport biedt een scenarioanalyse van de ontwikkeling van de toegevoegde waarde en het inkomen in de pluimveesector voor de jaren 2005-2009. Het verzoek hiertoe kwam van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Productschappen Vee, Vlees en Eieren. De opdrachtgevers hadden behoefte aan deze analyse van de financiële draagkracht om die te betrekken bij het vaststellen van de hoogte van het plafond van de bijdrage van de pluimveesector aan het DGF voor de jaren 2005-2009.

Total cost of the outbreak of fowl pest in the Netherlands during 2003 amounted to roughly €297 million. During the years 2000-2004, the ceiling for the donation of the poultry sector to the so-called Animal Health Fund (Diergezondheidsfonds) was €11,3 million. This report gives an analysis of possible future developments of the poultry sector. Following an optimistic and a pessimistic scenario, for the years 2005 - 2009 it describes the levels of value added of the sector and income on farm level. The Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality and the Product Boards for Livestock, Meat and Eggs requested this study from LEI. They aimed to consider the results in their negotiations to establish the ceiling of the donation of the poultry sector to the Animal Health Fund for the next five years.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie.lei@wur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie.lei@wur.nl

© LEI, 2004

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan



Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
Summary	11
1. Inleiding	13
1.1 Probleemstelling en aanleiding	13
1.2 Aanpak	14
1.3 Opbouw van het rapport	14
2. Uitgangssituatie pluimveesector	15
2.1 Structuur en toegevoegde waarde	15
2.2 Inkomensituatie	19
2.3 Broederijen, vleeskuikenouderdieren en opfokhennen	21
3. Vooruitzichten	23
3.1 Uitgangspunten bij de berekeningen	23
3.2 Schets scenario's	24
3.3 Resultaten voor de legsector	27
3.4 Resultaten voor de vleessector	31
4. De hamvraag overwogen: discussie en conclusies	34
Literatuur	39
Bijlagen	41
Bijlage 1 AG-MEMOD	41
Bijlage 2 Het Financieel-economisch Simulatie (FES)-model	45
Bijlage 3 Gevolgen van het mestakkoord	47
Bijlage 4 Gehanteerde uitgangspunten	49
Bijlage 5 Resultaten per sector en scenario in detail	51

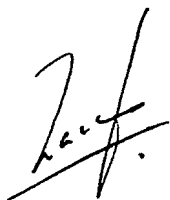
Woord vooraf

Dit rapport beschrijft de mogelijke toekomstige ontwikkeling van productiewaarde, bruto toegevoegde waarde en gezinsinkomen in de pluimveehouderij tot 2009, uitgewerkt volgens een tweetal scenario's. Aanleiding voor deze studie is dat de hoogte van de bijdrage van de pluimveesector aan het Diergezondheidsfonds opnieuw wordt vastgesteld.¹ De kosten van de vogelpestuitbraak in 2003 zijn uitgekomen op €297 miljoen. De bijdrage van de EU zal uitkomen op ongeveer €83,7 miljoen, terwijl het plafond voor de bijdrage van de pluimveesector ruim €11 miljoen bedroeg.

Naast een beschrijving van de huidige economische situatie van de pluimveesector gaat de studie door middel van het uitwerken van een tweetal scenario's in op de kernvraag die de opdrachtgevers stelden:

'Welk deel van de toegevoegde waarde kan mogelijk worden afgeroomd ten behoeve van de financiering van de dierziektebestrijding zonder het voortbestaan van de sector onmogelijk te maken?'

De opdracht is verleend door W.E. Geluk van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en H.B.A. Hulsbergen van Productschappen Vee, Vlees en Eieren, terwijl A.E. Spieker (LTO Nederland) tevens deel uitmaakte van de begeleidingscommissie.



Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse,
Algemeen Directeur LEI B.V.

¹ In een gezamenlijk persbericht d.d. 17 december j.l. melden het Ministerie van LNV, de PVE en het PZ het bereiken van overeenstemming tussen minister Veerman en het bedrijfsleven over de aanpassing van het con-venant diergezondheidsfonds.

Samenvatting

Voor de financiering van de kosten van de bestrijding van dierziekten zijn door het Ministerie van LNV en de dierlijke Productschappen (PVE en PZ) namens het bedrijfsleven afspraken gemaakt. De bijdrage van de sector vindt plaats via het Diergezondheidsfonds (DGF). Door de uitbraak van vogelpest in 2003 zijn de kosten, onder meer voor het ruimen van besmette dieren, voor de pluimveehouderij veel hoger dan was voorzien. Voor de jaren 2000-2004 is namelijk als plafond voor de pluimveesector een bedrag van ruim €11 miljoen (25 miljoen gulden) afgesproken. De werkelijke kosten van de vogelpest belopen, voor aftrek van de EU-bijdrage¹, ongeveer €297 miljoen. Dit geeft aanleiding om te bezien of een aanpassing van de bijdrage van de sector voor de jaren 2005-2009 mogelijk is. Het LEI is tegen die achtergrond door het Ministerie van LNV en het PVE gevraagd de financiële draagkracht van de pluimveesector te analyseren. Met name is gevraagd de ontwikkeling in de komende jaren van de toegevoegde waarde aan te geven voor de pluimveesector en de betreffende subsectoren.

De (bruto)productiewaarde van de totale pluimveehouderij bedraagt per jaar bijna €1 miljard, althans in een redelijk normaal jaar zoals 2000 en 2001. De netto toegevoegde waarde is in vergelijking daarmee betrekkelijk gering, namelijk in totaal ongeveer €150 miljoen. De laatste jaren daalt, ook nog zonder het effect van de vogelpest, zowel de omvang van de sector (aantal dieren en bedrijven) als de toegevoegde waarde. Van de toegevoegde waarde gaan onder meer nog de betaalde lonen en rente af voordat gesproken kan worden van een inkomen voor de ondernemer en zijn gezin. De gezinsinkomens per bedrijf in de pluimveesector belopen in redelijk normale jaren gemiddeld (bijna) €40.000 voor de leghennenbedrijven en €30.000 voor vleeskuikenbedrijven. In de legsector is er een sterkere fluctuatie omdat de eierprijzen meer variëren dan de prijzen van vleeskuikens, die overigens de laatste jaren meer onder druk zijn gekomen door de toegenomen invoer uit derde landen.

Voor de komende jaren (2005-2009) zijn voor beide sectoren een optimistische en een pessimistische inschatting gemaakt. Het verschil tussen beide scenario's is dat in de optimistische variant uitgegaan wordt van een vertraagde besluitvorming in de WTO-onderhandelingen, waardoor de invoerbescherming van de EU tot 2010 op het huidige niveau blijft. Dit resulteert in hogere prijzen voor de eieren en vleeskuikens dan in de pessimistische variant. In beide scenario's is wel rekening gehouden met de aanscherping van het mestbeleid en de daardoor stijgende kosten van mestafzet. Voorts is uitgegaan van een lichte daling van de veevoederprijzen. In de leghensector zal in het optimistische scenario het productievolume gelijk blijven aan de omvang in 2004, maar in het pessimistische scenario is de daling 15%. In de vleeskuikensector is er in beide gevallen een daling verondersteld, namelijk van 15 respectievelijk 25%.

¹ De hoogte van de EU-bijdrage is op het moment van deze rapportage nog niet definitief vastgesteld, maar zal om en nabij 83,7 mln. euro liggen.

Het inkomen per bedrijf per jaar in de legsector zal gemiddeld in 2005-2009 in de optimistische variant met ongeveer €35.000 niet veel lager zijn dan het gemiddeld was in de jaren 2000-2002. In de pessimistische variant daalt het echter naar €5.000. In de vleeskuikensector kan het inkomen in 2005-2009 in het optimistische scenario nog toenemen tot bijna €40.000, maar in de pessimistische variant daalt het naar ruim €10.000.

Deze uitkomsten geven aan dat alleen in een optimistisch scenario het draagvlak van de pluimveesector op ongeveer hetzelfde niveau blijft als in de afgelopen jaren, voor de uitbraak van de vogelpest, terwijl bij een pessimistische variant een duidelijke vermindering optreedt.

Summary

The financial strength of the poultry sector in the Netherlands and the animal health fund

In 2000, the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality and the Product Boards of the animal and animal products farmers in the Netherlands, agreed to finance the cost of animal diseases such as Foot and Mouth Disease, BSE and AI (fowl pest). To finance the cost of these diseases, the animal sectors would donate up to a maximum to a so-called Animal Health Fund. The agreed maximum is different for each of the animal sectors. For the poultry sector, this maximum was €11,3 million. The cost of the outbreak of fowl pest in the Netherlands during 2003 amounted to roughly €200 million (after deduction of the EU refund of €83,7 million). This difference between the maximum donation of the poultry sector and the cost of the disease is a reason to study the possibility to adopt the ceiling of the poultry sector for the years 2005-2009. At the request of the Ministry and the Product Board, this report describes the possible development of value added and income of the poultry sector in the foreseeable future and gives some thoughts about the maximum amount the sector will be able to donate to the Animal Health Fund.

During 'normal' years like 2000 and 2001, the gross production value of the poultry sector amounts to roughly €1 billion a year. Compared with this gross production value, the net value added of about €150 million is rather modest. Recent years show a decline in the size of the sector. This decline shows up in the development of the number of animals as well as the value added of the sector. The future will tell whether the sector is able to recover from the sharp decline as a result of the fowl pest breakout in 2003. On average during normal years, the income of the farmer and his family on egg farms is almost €40,000; where the poultry meat farmer annually earns roughly €30,000. As a result of a big difference in the prices of eggs from year to year, the incomes of the egg-farmers show more fluctuation than the incomes of the poultry meat farmers. During recent years the poultry meat sector has been hit by growing international competition from outside the EU.

For the years 2005-2009, we describe possible future developments of the poultry sector following an optimistic and a pessimistic scenario. The optimistic scenario supposes the WTO negotiations will be delayed, so the import levies will continue to protect against imports from outside the EU. The optimistic scenario results in higher prices for eggs and poultry meat than the pessimistic scenario. Both scenarios take into account the cost of the manure policy and suppose a small reduction of the prices of animal feed. In the optimistic scenario, the production volume of the egg sector will stay on the level of 2004. The opposite scenario results in a decline of the sector by 15%. Compared to 2002, the production volume of the poultry meat sector will decrease by 15% and 25% respectively.

In 2005-2009, in the optimistic scenario, on average farm income for the egg farms will amount to €35,000 a year; almost the same as during the base years. The pessimistic scenario for these farms results in average incomes of around €5,000. The poultry meat farms manage a slight increase of average income till almost €40,000, when the optimistic scenario comes true. The opposite scenario results in incomes of about €10,000 for these farms. So, only in the optimistic scenario the sector manages to keep its ability to donate to

the Animal Health Fund on the level of last years. In the pessimistic scenario, there will be a clear reduction of this ability.

1. Inleiding

1.1 Probleemstelling en aanleiding

De uitbraak van varkenspest in 1997/98 en de daaruit voortvloeiende kosten zijn aanleiding geweest voor het Ministerie van LNV om de verantwoordelijkheid van bedrijfsleven en overheid in geval van een dierziekte meer te splitsen. Na overweging van verschillende manieren om hier inhoud aan te geven is een Diergezondheidsfonds (DGF) ingericht. Dit fonds moet worden gevuld door het bedrijfsleven. De kosten van bestrijding van dierziekten, voorzover die niet worden gedragen door de Europese en nationale overheid, worden ten laste van het fonds gebracht. Per diercategorie dragen ondernemers in de dierlijke sectoren via de betreffende Productschappen bij tot het afgesproken plafond (in miljoen *guldens*: runderen 500; varkens 500; pluimvee 25 en schapen/geiten 5). De Productschappen belasten achteraf de betalingen van het DGF door aan de veehouders door middel van een heffing, om zo een onnodige 'vermogensdrain' te voorkomen. De heffing van de ruim 11 miljoen euro in de pluimveesector vindt inmiddels plaats (als vervolg op de uitbraak van vogelpest, voorjaar 2003). De hoogte van de heffing voor het diergezondheidsfonds is in 2004 zodanig dat er eenmalig een opbrengst van €6,5 miljoen is begroot.¹ Een deel van de verplichting aan het fonds kon uit voor 2003 beschikbare gelden worden voldaan; de rest moet in 2005 worden geïnd. Het convenant voor het fonds geldt voor de jaren 2000 tot en met 2009. De afspraak over de genoemde maximale bedragen zou automatisch worden verlengd voor de periode 2005-2009 tenzij de partners besluiten tot een aanpassing. De discussie die ontstaan is gaat over de hoogte van het plafond voor pluimvee. Hierachter ligt het feit dat de werkelijke kosten van de uitbraak van vogelpest in 2003 zijn uitgekomen op ongeveer 297 miljoen euro (voor aftrek van de EU-bijdragen van ongeveer €83,7 miljoen).

Naar aanleiding van deze ontwikkelingen is het LEI gevraagd een analyse te maken van de financiële draagkracht van de pluimveesector voor het DGF. In dit kader zijn de volgende vragen gesteld in dit onderzoek:

- Hoe hoog zijn productiewaarde en toegevoegde waarde van de pluimveesector op dit moment, uitgesplitst naar subsector: leghennen, vleeskuikens, broederijen, eenden en kalkoenen?
- Hoe ontwikkelt zich de toegevoegde waarde in de toekomst?
- Welk deel van de toegevoegde waarde kan mogelijk worden afgeroomd ten behoeve van de financiering van de dierziektebestrijding zonder het voortbestaan van de sector onmogelijk te maken?

¹ PPE, Kosten AI-bestrijding zijn van grote invloed op de PPE-heffingen in 2004.

1.2 Aanpak

In het onderzoek gericht op de beantwoording van genoemde vragen is gebruikgemaakt van de beschikbare kwantitatieve informatie uit met name de sectorrekening en input-outputmodellen (macrogegevens) en het Bedrijven-Informatienet (inkomensgegevens op bedrijfsniveau). Hierbij zijn in ieder geval de vleeskuiken- en leghennensector onderscheiden. Van de overige sectoren (legouderdieren, vleeskuikenouderdieren, broederijen, opfokhennen, eenden en kalkoenen) zijn geen inkomensgegevens beschikbaar. Met behulp van saldo-informatie wordt hiervan wel een financieel beeld gegeven.

De mogelijke toekomstige ontwikkelingen worden beschreven en onderbouwd met scenario's die voortbouwen op de recente ontwikkeling van de productiewaarde en de toegevoegde waarde van de pluimveesectoren. De sectorrekening¹ geeft de productiewaarde. De toegevoegde waarde moet worden bepaald door verdere desaggregatie van de input-outputtabel c.q. sectorrekening. Van de toegevoegde waarde wordt aangegeven welk deel nodig is voor lonen en sociale lasten (van werknemers op de pluimveebedrijven).

Data uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI biedt inzicht in de marge op bedrijven voor alternatieve aanwending van middelen. Voor de basisperiode zal het gemiddelde gezinsinkomen uit bedrijf en de besparingen per bedrijfstype worden gegeven. Ook wordt inzicht geboden in de besparingen van de bedrijven.

De verkenning van toekomstige ontwikkelingen krijgt vorm door middel van een tweetal scenario's. Allereerst wordt daartoe een kwalitatief beeld geschetst van sector en markt. Hierin zullen in ieder geval mogelijke prijs- en marktontwikkelingen worden aangegeven. Combinatie van de uitkomsten van het model AG-MEMOD en veronderstellingen over de diverse prijsontwikkelingen bieden inzicht in hoe de sectoren zich in beide scenario's zullen kunnen ontwikkelen. Voor de periode 2005-2009 wordt tevens, zo mogelijk kwantitatief, een aanduiding gegeven van de continuïteitsperspectieven van de bedrijven.

1.3 Opbouw van het rapport

Hoofdstuk 2 geeft een beeld van de uitgangssituatie van de pluimveesector. Het gaat hierbij vooral om de ontwikkeling van de structuur en de resultaten in de jaren 2000-2003. Dit geeft al een eerste zicht op de mogelijke ontwikkeling in de komende jaren. Hoofdstuk 3 schetst de mogelijke perspectieven voor de jaren 2005 tot en met 2009. Hiertoe wordt allereerst aangeduid welke aspecten van belang zijn. Op basis daarvan zijn twee scenario's beschreven voor de leg- en pluimveevleessectoren. Vervolgens komen de resultaten van de doorgerekende scenario's in beeld. Op basis van de uitkomsten van de analyses in hoofdstuk 3 sluit hoofdstuk 4 af met een aantal conclusies en opmerkingen voor discussie.

¹ De sectorrekening is op te vatten als de landbouwrekening, waarin de macro-economische waarden staan voor productie en verbruik (kosten) door de sector 'Landbouw'. De sectorrekening geeft daarmee ook een beeld van het inkomen van de landbouw en de bijdrage aan de economie in Nederland.

2. Uitgangssituatie pluimveesector

2.1 Structuur en toegevoegde waarde

De leghennen van 18 weken en ouder worden voor bijna 80% gehouden op gespecialiseerde bedrijven.¹ Het aantal gespecialiseerde leghennenbedrijven vertoont een dalende tendens en ligt, na de incidenteel sterke daling als gevolg van de Vogelpest in 2003, rond de 500. Het aantal leghennenbedrijven is de laatste jaren overigens relatief sterk afgenomen door deelname aan de zogenaamde opkoopregelingen in het kader van het mestbeleid (Regeling Beëindiging Veehouderijtakken, Rbv).

De vleeskuikenhoudery is gemiddeld gezien iets minder gespecialiseerd dan de leghennensector. In de vleeskuikensector wordt ongeveer twee derde van het aantal dieren gehouden op gespecialiseerde bedrijven. Het aantal gespecialiseerde vleeskuikenbedrijven is gedaald tot onder de 500 (tabel 2.1). In de eerste 9 maanden van 2004 lag de productie 13% lager dan in dezelfde periode van 2002. De aanvoer van eieren bij de pakstations daarentegen komt bij vergelijking van dezelfde periode 11% hoger uit. Deze cijfers wijzen erop dat de sector zich in 2004 wat de omvang betreft enigermate hersteld heeft van de gevolgen van de vogelpest. De cijfers voor 2003 moeten daarom als uitzonderlijk, incidenteel laag worden beschouwd.

Tabel 2.1 Ontwikkeling aantal (gespecialiseerde) pluimveebedrijven, aantal leghennen en vleeskuikens (2000-2003)

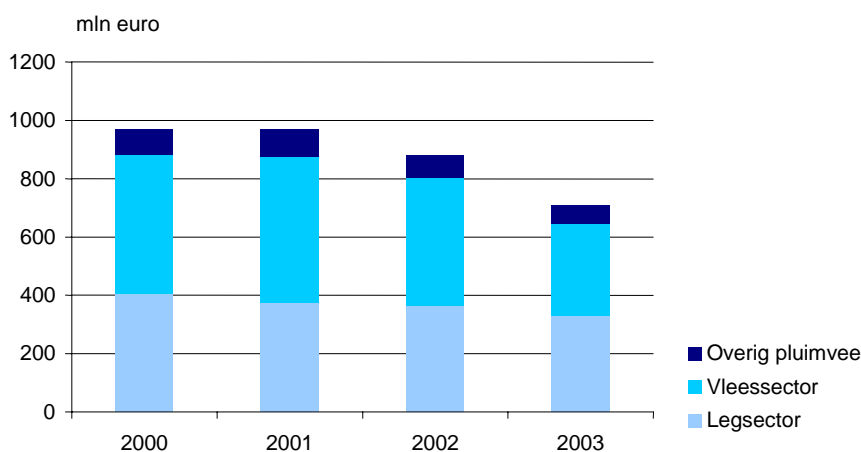
	2000	2002	2003 a)
Aantal bedrijven met pluimvee	4.150	3.610	2.665
Aantal (gespecialiseerde) pluimveebedrijven	1.830	1.670	1.250
w.v. leghennenbedrijven	670	590	526
vleeskuikensbedrijven	540	530	460
Aantal leghennen (* 1000)	32.573	28.703	23.647
w.v. op leghennenbedrijven (%)	77	78	84
Aantal vleeskuikens (* 1000)	50.937	54.660	42.289
w.v. op vleeskuikenbedrijven (%)	67	66	67

a) Ten tijde van het schrijven van deze notitie bleek het niet mogelijk de cijfers voor 2004 toe te voegen; de tekst geeft een indruk van de productieontwikkeling in dat jaar.

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking LEI.

¹ In dit rapport wordt wat de definitie van het begrip 'gespecialiseerde bedrijven' betreft aangesloten bij de NEG-typing. Gespecialiseerde pluimveebedrijven zijn bedrijven die zich voor meer dan twee derde van hun productiecapaciteit op pluimvee hebben toegelegd.

De totale productiewaarde van legpluimvee, vleeskuikens (exclusief opfok en vermeerdering) en overig pluimvee bedraagt bijna €1 miljard in 2000 en bleef in 2001 op dit peil (figuur 2.1).¹ De jaren 2002 en uiteraard ook het vogelpestjaar 2003 laten een aanzienlijk lager niveau zien. Van de productiewaarde van de pluimveesector komt ruwweg 40% voor rekening van de legsector, 50% van de vleeskuikensector en 10% van de overige pluimveesectoren.



Figuur 2.1 Ontwikkeling productiewaarde pluimveehouderij

Bron: Landbouwrekening CBS, bewerking LEI.

De legsector

De productiewaarde van de eieren ligt in de jaren 2000-2002 gemiddeld op ruim 380 miljoen euro (figuur 2.1). De sector staat binnen Europa voortdurend onder druk. Het verschil tussen de hoogste en laagste prijs per kg eieren kan gedurende het jaar in bepaalde omstandigheden gemakkelijk oplopen tot 100%. Na de extreem hoge prijzen in het najaar na de vogelpestuitbraak van 2003 van € 1,36 per kg ligt de prijs in juli 2004 op een schamele €0,43 per kg.

Veevoer en uitgangsmateriaal vormen het hoofdbestanddeel van de kosten. De toegevoegde waarde in 2003 is hoger dan het voorgaande jaar. De hoge eierprijs compenseert de dat jaar als gevolg van de vogelpest opgetreden volumedaling voor een belangrijk deel en zorgt voor hoge marges, zodat de toegevoegde waarde toeneemt. Overigens zij opgemerkt dat de waarde van het aangekochte uitgangsmateriaal voor 2003 slechts een voorlopige schatting is.

¹ Bij vergelijking van deze cijfers met de sectorrekening moet bedacht worden dat de productiewaarde in de sectorrekening onder andere ook de export van eendagskuikens omvat; in paragraaf 2.3 zijn de overige sectoren voor 2001 uitgesplitst.

Tabel 2.2 Opbouw netto toegevoegde waarde consumptie-eieren sector (mln. €)

	2000	2001(v)	2002(v)	2003(r)
Pluimvee	5,5	5,6	5,5	4,2
Eieren	401,8	369,1	357,8	325,1
<i>Totaal productiewaarde</i>	<i>407,2</i>	<i>374,7</i>	<i>363,3</i>	<i>329,2</i>
Energie	9,1	9,2	8,0	5,7
Veevoer	232,6	223,4	214,5	163,1
Aankoop uitgangsmateriaal	61,9	61,5	59,7	59,6
Overig intermediair	9,7	9,7	9,6	9,6
Totaal intermediair verbruik	313,3	303,8	291,7	238,0
Bruto toegevoegde waarde	94,0	70,9	71,6	91,2
Afschrijvingen	19,4	18,5	18,1	17,6
<i>Netto toegevoegde waarde</i>	<i>74,6</i>	<i>52,4</i>	<i>53,5</i>	<i>73,6</i>

v = voorlopig; r = raming.

Bron: LEI, Desaggregatie Sectorrekening.

De vleeskuikensector

De waarde van de productie van vleeskuikens ligt in 2000 en 2001 gemiddeld bijna op €490 miljoen. Het jaar 2002 laat een relatief grote afname van de productiewaarde zien van 12,5% als gevolg van een forse prijsdaling die vooral het gevolg is van de sterk toegenomen import van licht gezouten filet. De prijs per 100 kg (levend gewicht) varieerde de laatste drie jaar tussen €78,50 in de zomer van 2001 en €59 begin 2000; laatstgenoemd lage prijsniveau was het gevolg van de dioxinecrisis. De hoge prijs in 2001 is mede veroorzaakt door de MKZ, waardoor de vraag naar pluimveevlees toenam. Halverwege 2004 ligt de prijs weer rond de €70.

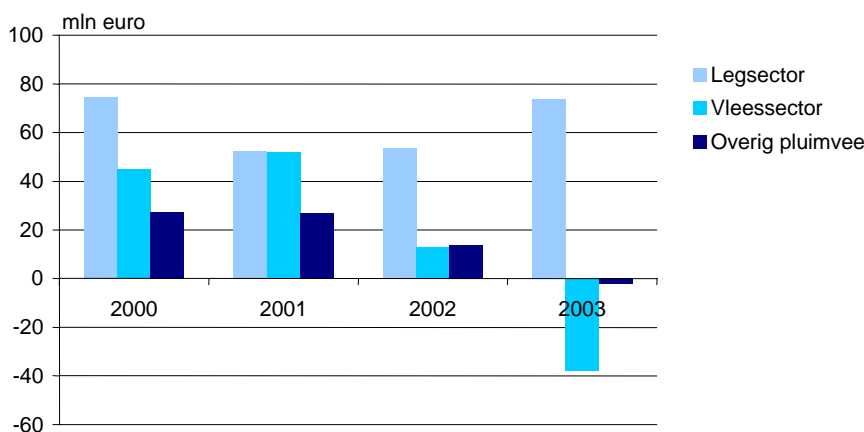
Tabel 2.3 Opbouw netto toegevoegde waarde vleeskuikensector (mln. €)

	2000	2001(v)	2002(v)	2003(r)
<i>Totaal productiewaarde</i>	<i>474,8</i>	<i>502,0</i>	<i>439,3</i>	<i>317,7</i>
Energie	15,4	15,9	14,9	16,0
Veevoer	287,3	297,4	284,8	236,4
Aankoop uitgangsmateriaal	84,7	95,4	86,6	64,6
Overig intermediair	23,5	24,0	23,0	22,3
Totaal intermediair verbruik	410,9	432,7	409,4	339,3
Bruto toegevoegde waarde	63,9	69,3	29,9	-21,6
Afschrijvingen	18,9	17,3	16,9	16,2
<i>Netto toegevoegde waarde</i>	<i>45,0</i>	<i>52,0</i>	<i>12,9</i>	<i>-37,9</i>

v = voorlopig; r = raming.

Bron: LEI, Desaggregatie Sectorrekening.

De marges in de vleeskuikenhouderij zijn smal. De meeste Nederlandse vleeskuikenhouders hebben een contract met een van de zgn. integraties, waar de slachterijen een belangrijk deel van uitmaken. Door de uitbraak van de vogelpest realiseerde de vleeskuikensector in zijn totaliteit een negatieve toegevoegde waarde in 2003; anders dan in de legsector werd het volumeverlies niet gecompenseerd door aanzienlijk hogere opbrengstprijzen.



Figuur 2.2 Ontwikkeling netto toegevoegde waarde pluimveehouderij
Bron: Landbouwrekening CBS, bewerking LEI.

Resumé

Samengevat komt de ontwikkeling van de laatste jaren voor beide sectoren neer op een dalende tendens van zowel de omvang van de sector (aantal bedrijven en totaal aantal dieren) als de netto toegevoegde waarde (figuur 2.2). Hierbij heeft vooral de vleeskuikensector te maken met grote druk op de prijzen door concurrentie van landen van binnen en vooral ook van buiten de EU-25. De recente uitbreiding van Europa betekent voor de vleespluimveehouders meer concurrentie. Ook de legsector heeft het zwaar te verduren in het krachtenveld van enerzijds eisen die aan de productie worden gesteld (scharrelbedrijven en bedrijven met vrije uitloop) en anderzijds wat betreft de kooibedrijven de concurrentie van met name EU-25 medepluimveehouders. Vooral de kooibedrijven in de leghennensector hebben in de toekomst te maken met verscherping van de eisen voor dierenwelzijn¹; wat de vleeskuikensector betreft zijn hierover nog geen afspraken in Europees verband gemaakt. De bouw van nieuwe kooibedrijven in andere EU-landen (dit overigens ondanks de in EU-verband gemaakte afspraak dat de sector in 2012 omgeschakeld moet zijn naar scharrel en vrije uitloop) verscherpt de concurrentie in dit segment van de markt. De Nederlandse leghennensector is nog met afstand de grootste leverancier van eieren aan andere EU-lidstaten. Gedurende de afgelopen 15 jaar (nog voor de uitbraak van vogelpest) is zij er niet in geslaagd om profijt te trekken van de groei van de invoer van eieren door andere EU-

¹ Ongeveer de helft van de leghennen wordt gehouden in 'niet-kooisystemen'.

lidstaten. De invoerwaarde van eieren uit Nederland bleef nagenoeg onveranderd over de hele periode gezien, waardoor het aandeel van Nederland in de totale EU-importen fors afnam tot zo'n 41% in 2001/2002. De invoerwaarde vanuit Duitsland, Frankrijk en Spanje nam wel flink toe (De Bont en Van Berkum, 2004)

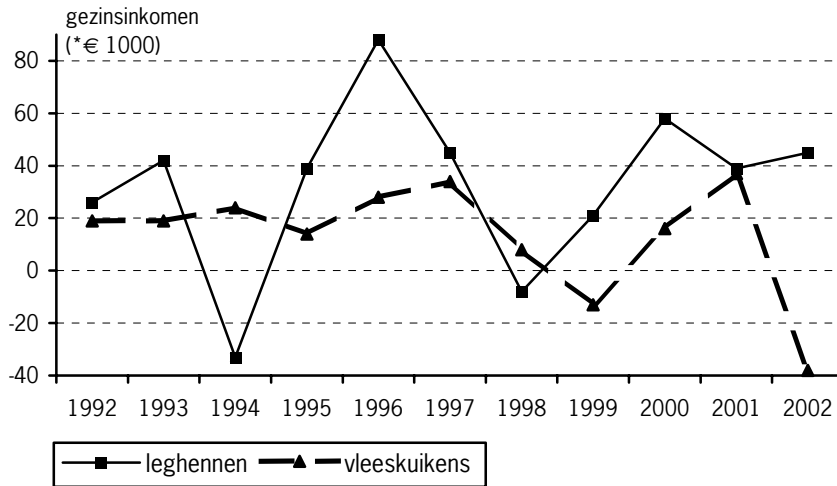
Nederland zal nog wel exporterend blijven (zelfvoorziening was ruim 200% voor de uitbraak van vogelpest en de exportafhankelijkheid van de sector ongeveer 70%, Tacken et al, 2003), maar met een duidelijk lagere hoeveelheid dan tot dusverre. Op de markt voor scharreleieren neemt Nederland overigens een sterke positie in. De beschreven tendensen wijzen erop dat het niet ondenkbeeldig is dat de sector een duurzame krimp zal ondergaan. (De Bont, 2004; Backus et al., 2004). Dit mede door de, onder invloed van de aanscherping van het mestbeleid, toenemende noodzaak om mest af te zetten. De scenario's, zoals uitgewerkt in hoofdstuk 3, geven hieraan verdere invulling.

2.2 Inkomenssituatie

De netto toegevoegde waarde, zoals die in de vorige paragraaf per sector is gegeven, wordt bijeengebracht door de sector als geheel. Vertaling van dit macrototaal naar een 'gezinsinkomen' per bedrijf is niet eenvoudig omdat, zoals ook in de vorige paragraaf is opgemerkt, een deel van de productie niet op gespecialiseerde bedrijven plaatsvindt.

Wanneer de betaalde rente en de betaalde lonen op de netto toegevoegde waarde in mindering worden gebracht resteert het 'macrogezinsinkomen'. Het gezinsinkomen is een bruto-inkomen, wat wil zeggen dat de inkomstenbelasting en premies er nog op in mindering moet worden gebracht. Het (mogelijke) inkomen van buiten bedrijf (uit bijvoorbeeld vermogen of werk buitenshuis) is in deze notitie buiten beschouwing gelaten.

Bij het beoordelen van het inkomen per bedrijf moet bedacht worden dat er vaak meer dan een ondernemer en meerdere gezinnen bij het bedrijf zijn betrokken. Gemiddeld gezien ligt het aantal ondernemers op de pluimveebedrijven rond de 1,3 per bedrijf. Bovendien geldt dat figuur 2.3 het *gemiddelde* inkomen toont. Rond het gemiddelde kennen de bedrijven een grote spreiding in het inkomen. Zo varieert bijvoorbeeld het gezinsinkomen uit bedrijf in 2001 op vleeskuiken bedrijven van 0 tot meer dan €50.000. Dit hangt samen met de verschillen tussen de bedrijven voor wat betreft bedrijfsgrootte, technische resultaten en financiële situatie.



Figuur 2.3 Ontwikkeling gezinsinkomen uit bedrijf op leghennen- en vleeskuikenbedrijven¹

Leghennenbedrijven

Leghennenhouders kennen sterke wisselingen in de hoogte van het inkomen, doordat de prijs van eieren grote schommelingen binnen en tussen de jaren laat zien. Het gemiddelde inkomen voor de sector ligt duidelijk hoger dan dat voor vleeskuikens en kent een cyclisch patroon. De resultaten van 1998 stonden onder druk van lage eierprijzen, terwijl 1999 negatief is beïnvloed door de dioxinecrises. Maar door de vogelpest in Italië stegen de resultaten weer in de volgende jaren. De raming van het gezinsinkomen per bedrijf voor 2003, voor de niet door de vogelpest getroffen bedrijven, komt uit op een inkomen van €176.000 (De Bont, 2003). De besparingen² van de leghennenbedrijven waren in 2001-2003 positief, van €5.000 tot €135.000. Het hoge cijfer voor 2003 geldt ook weer alleen voor niet door de vogelpest getroffen bedrijven (Berkhout, 2004); voor de bedrijven die wel te maken kregen met vogelpest zijn de resultaten, afhankelijk van de duur van de leegstand, aanzienlijk lager. Door schaarste aan eieren was de eierprijs extreem hoog in de tweede helft van 2003. Het jaar 2004 laat met een eierprijs die beneden de kostprijs ligt een tegengesteld beeld zien. Het uiterst lage prijsniveau is in belangrijke mate het gevolg van het herstel van de productie na de vogelpestperiode in Nederland en de door de eerdere hogere prijzen op niveau gebleven productie in andere landen. Voor 2004 worden hierdoor voor de legpluimveehouderij slechte bedrijfsresultaten voorzien.

¹ In deze figuur zijn boekjaar- en kalenderjaargegevens (vanaf 2000) aan elkaar gekoppeld.

² De besparingen van een bedrijf zijn het saldo van het inkomen uit bedrijf vermeerderd met inkomen van buiten het bedrijf minus persoonlijke belastingen en gezinsbestedingen.

Vleeskuikenhouderij

Vleeskuikenhouders hebben een redelijk stabiel gezinsinkomen gehad gedurende de laatste 10 jaar (figuur 2.3). De dip voor 1999 wordt verklaard door de dioxinecrises en 2002 was een zeer slecht jaar door de grote import van gezouten filet ('lek in de EU-regelgeving') van buiten de EU. De raming van het gezinsinkomen per bedrijf, voor de niet getroffen bedrijven, komt uit op een negatief inkomen van €2.000 (De Bont, 2003). De besparingen van de vleeskuikenbedrijven waren in 2001 nog positief, €35.000. De hoogte van deze piek in 2001 is positief beïnvloed door de hoge prijs van filet als gevolg van de MKZ/BSE-crisis. In dat jaar steeg de vraag naar pluimveevlees, als alternatief voor het (door de MKZ/BSE crisis in ongenade gevallen) rundvlees. In 2002 en 2003 ontspaarden de bedrijven echter fors en waren de besparingen respectievelijk minus €40.000 en minus €30.000. Het cijfer voor 2003 geldt alleen voor niet door de vogelpest getroffen bedrijven (Berkhout, 2004).

2.3 Broederijen, vleeskuikenouderdieren en opfokhennen

Voor 2001 is een schatting gemaakt van de bruto toegevoegde waarde van de broederijen, vleeskuikenouderdieren en opfokhennen (tabel 2.4). Hierbij is rekening gehouden met import en export en de samenhang met de leghennen- en vleeskuikensector. Gegevens uit het KWIN-Veehouderij zijn bepalend geweest voor de vaststelling van de kostenstructuur.

De cijfers dienen met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, zij kunnen namelijk niet worden getoetst aan resultaten van het Bedrijven-Informatienet. De indruk ontstaat dat de vermeerderingssectoren er redelijk in slagen een marge te creëren in Nederland. De positie van de vermeerderingssectoren is door de Vogelpestaffaire overigens wel aangetast. Nederland moet eerst weer een aantal jaren AI-vrij zijn, voordat belangrijke afnemende landen buiten Europa de producten weer toelaten. Ook moet nog blijken of markten die tijdens de vogelpestperiode geen uitgangsmateriaal uit Nederland konden afnemen, heroverd kunnen worden. Mede hierdoor verspreidt de sector zich momenteel naar onder andere Zuid-Amerika en Canada. Recent maakte van Horne (2004) een analyse van de zwakke concurrentiepositie van de Nederlandse broedeisector.

De heffing voor het DGF in 2004 blijkt door de vermeerderingsbedrijven (broederijen en dergelijke) soms doorbelast te worden aan de vleeskuikenhouders en legpluimveehouders. Hoewel het krachtenveld dat dit mogelijk maakt, de machtsverdeling in de keten, geen object van studie in dit onderzoek is geweest, ligt het in de rede bij de beoordeling van de financiële draagkracht van de pluimveehouders wel rekening te houden met de mogelijkheid dat de last van de heffing kan worden doorgeschoven in de keten.

Tabel 2.4 Toegevoegde waarde vermeerderingssectoren 2001 (mln. €)

	Vleeskuiken- ouderdieren	Broederijen	Opfokhennen
Productiewaarde			
Broedeieren	143,1		
Eendagskuikens		140,8	
Leghennen			135,8
Verbruik			
Uitgangsmateriaal		102,9	
Voerkosten	57,1		49,2
Reproductiekosten	40,1		26,0
Energie/water	3,2	5,3	5,9
Overig intermediair	6,0	11,6	20,1
Bruto toegevoegde waarde	36,6	21,0	34,6
Afschrijvingen	14,3	10,0	16,6
Netto toegevoegde waarde	22,4	11,0	18,0

Bron: Berekeningen LEI, o.g.v. KWIN en Sectorrekening.

3. Vooruitzichten

3.1 Uitgangspunten bij de berekeningen

Keuze basisjaren

De keuze van de basisjaren bepaalt de uitgangssituatie voor de berekeningen. Het is belangrijk hiervoor jaren te kiezen die, gezien de ontwikkelingen, als 'normaal' kunnen worden beschouwd. Een gemiddelde van bijvoorbeeld drie jaar, zoals ook voor de berekeningen voor de brutosaldi per product ten behoeve van de nge wordt gedaan¹, is daarvoor geschikt.

Voor pluimveevlees zijn de jaren 2002 (onverwacht grote invoer van pluimveevlees uit derde landen) en 2003 (vogelpest) geen normale jaren zijn geweest. Daarom lijkt het reëel om de situatie van 2000 en 2001 als basis te nemen voor het basisscenario. Hierbij zij aangetekend dat het inkomen in 2001 positief is beïnvloed door substitutie vraag als gevolg van de MKZ-crisis. Voor de legsector geeft de gemiddelde situatie van de jaren 2000-2001-2002 een goed beeld van de uitgangssituatie.

De breuk in de toegevoegde waarde en de bedrijfsuitkomsten, die is ontstaan als gevolg van de vogelpest uitbraak in 2003, evenals de donatie door de sector aan het DGF van 11,3 miljoen euro gedurende de jaren 2003, 2004 en 2005 krijgen afzonderlijk aandacht.

Onderscheiden subsectoren

In het kwantitatieve deel van het onderzoek onderscheiden we voor de kippen de vlees- en de legpluimveesector afzonderlijk. Er is geen model beschikbaar dat de legouderdieren, vleeskuikenouderdieren, broederijen, opfokhennen, eenden en kalkoenen beschrijft. Deze sectoren zullen in kwalitatieve zin in het onderzoek worden betrokken, wanneer kwantitatieve informatie niet beschikbaar blijkt. Voor deze sectoren zijn geen inkomensgegevens beschikbaar. Met behulp van informatie over het saldo wordt de kwalitatieve component zoveel mogelijk onderbouwd.

Algemene uitgangspunten berekeningen

In de berekeningen is uitgegaan van een inflatie van 2% per jaar. Dit beïnvloedt de kosten van energie en overige aankopen van goederen. De ontwikkeling van de lonen is gesteld op 1,5% gemiddelde stijging per jaar. Een belangrijke post in de vaste kosten zijn de afschrijvingen. Deze kosten kennen als kenmerk dat ze de ontwikkeling van het productievolume niet zo makkelijk volgen, maar enige tijd naijlen bij met name afname van het productievo-

¹ De nge (Nederlandse grootte-eenheid) is de opvolger van de sbe, de standaardbedrijfseenheid, als maat voor de bepaling van omvang van agrarische activiteit.

lume. Als vuistregel is er in alle scenario's van uitgegaan dat 30% van de afschrijvingen in het voorgaande jaar de ontwikkeling van het productievolume volgt en 70% in takt blijft. Achtergrond hiervan is ook dat de afschrijvingen voor de sector nodig zijn om voldoende vervangingsinvesteringen te kunnen doen om veroudering van de productiecapaciteit tegen te gaan. Ten aanzien van het uitgangsmateriaal is verondersteld dat het volume gelijke tred houdt met de ontwikkeling van het productievolume, terwijl ook de prijsontwikkeling overeenkomt met de prijsontwikkeling van het eindproduct.

Het mestakkoord van juli 2004 is in de berekeningen meegenomen. De mestafzetkosten lopen in 2006 op tot €20 per ton droge mest. Bijlage 3 geeft details van de op dit punt gehanteerde uitgangspunten. De hogere afzetkosten van mest per ton, doordat de mest over grotere afstanden moet worden vervoerd, leiden tot een zwaardere last voor de sector. Anderzijds zal de volumeontwikkeling van de productie, die naar verwachting zal afnemen, juist een neerwaarts effect op de totale mestafzetkosten hebben.

Ontwikkeling voerprijs

Een belangrijke veronderstelling in de gemaakte berekeningen betreft de ontwikkeling van de voerprijs. De ontwikkeling van de voerprijs hangt sterk samen met de graanprijs. De OECD Agricultural Outlook 2002-2008 voorspelt een stijging van de wereldmarktprijs voor graan van 14% (in USD tussen 2000 en 2008). Bij de vertaling van deze prijs naar een prijsontwikkeling binnen Europa speelt uiteraard de koersontwikkeling van de euro een rol. De hoge prijs in 2003 wordt hierbij vooralsnog als een uitzondering beschouwd. Deze was het gevolg van de door de droge zomer tegenvallende oogst. De prijs in de EU-15 zal, door de afbouw van de productgebonden subsidies (ontkoppeling) dalen in de richting van de wereldmarktprijs, met (ruwweg) als minimum de interventieprijs. Deze daalde tussen 2000 en 2002 met 15%. Ongeveer 30% van het voer bestaat uit granen. Naast de ontwikkeling van de graanprijs, beïnvloeden dus ook de prijsontwikkeling van de andere veevoedergrondstoffen en bijvoorbeeld productiviteitsverbeteringen in de veevoerindustrie de toekomstige voerprijs. In de berekeningen is uitgegaan van 4% prijsdaling voor voer tot 2009 ten opzichte van de gekozen basisjaren 2000-2002. Aangezien deze veronderstelling in alle scenario's gelijk is, beïnvloedt ze wel het absolute niveau van de uitkomsten, maar niet de onderlinge verschillen tussen de scenario's.

3.2 Schets scenario's

Algemeen over de scenario's

Voor de pluimveehouderij beschrijft dit rapport twee scenario's die de mogelijke ontwikkeling van de opbrengstprijzen aangeven, te weten een optimistisch en een pessimistisch scenario. Getracht is de scenario's zo te formuleren dat een schets van twee uiterste ontwikkelingen ontstaat. Ingrediënten zijn mogelijke uitkomsten van concreet voorzienbare gebeurtenissen (zoals de Doha-ronde) evenals inschattingen van prijs- en volumeontwikkelingen.

Tabel 3.1 Projecties EU consumptie-eieren in de EU-25, 2002-2011 (miljoen ton)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Productie</i>	6,27	6,19	6,34	6,35	6,34	6,34	6,36	6,37	6,39	6,40
w.v. EU-15	5,27	5,22	5,28	5,29	5,28	5,28	5,27	5,27	5,26	5,26
EU N10	1,00	0,97	1,06	1,06	1,06	1,06	1,09	1,10	1,12	1,14
<i>Consumptie</i>	6,12	6,08	6,14	6,10	6,14	6,17	6,20	6,22	6,25	6,28
w.v. EU-15	5,12	5,12	5,18	5,19	5,20	5,20	5,21	5,21	5,22	5,22
EU N10	1,00	0,96	0,95	0,91	0,94	0,97	1,00	1,01	1,03	1,05
Importen	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Exporten	0,17	0,14	0,24	0,28	0,23	0,20	0,19	0,18	0,17	0,15
Consumptie per hoofd	13,45	13,33	13,40	13,29	13,34	13,38	13,41	13,42	13,45	13,47
EU-15	13,47	13,43	13,52	13,50	13,47	13,45	13,42	13,40	13,37	13,33
EU N10	13,32	12,83	12,78	12,20	12,65	13,02	13,35	13,57	13,86	14,17

Bron: EC 2004.

Tabel 3.2 Projecties EU pluimveevlees, 2002-2011 (*1.000 ton geslacht gewicht, EU-25)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Brutoproductie (binnenl.)</i>	11.116	10.886	11.082	11.271	11.351	11.479	11.568	11.654	11.719	11.822
Levende import	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Levende export	7	5	6	6	6	6	6	6	6	6
<i>Nettoproductie</i>	11.109	10.880	11.077	11.266	11.346	11.474	11.563	11.649	11.713	11.816
w.v. EU-15	9.376	9.062	9.231	9.266	9.279	9.290	9.309	9.319	9.325	9.331
EU N10	1.733	1.818	1.846	2.000	2.066	2.184	2.254	2.330	2.388	2.485
Importen	547	632	486	541	541	549	559	568	573	581
Exporten	1.134	970	915	1.040	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
<i>Consumptie</i>	10.522	10.543	10.648	10.767	10.886	11.023	11.122	11.217	11.286	11.397
Consumptie per hoofd	23,1	23,1	23,3	23,5	23,7	23,9	24,0	24,2	24,3	24,5
EU-15	23,3	23,2	23,5	23,7	23,8	23,9	24,0	24,2	24,2	24,4
EU N10	22,0	22,6	22,1	22,2	22,7	23,6	24,2	24,4	24,6	24,8

Bron: EC 2004.

Wat de ontwikkeling van de markt betreft, wordt rekening gehouden met de vooruitzichten die de EU schetst (tabel 3.1 Consumptie-eieren en tabel 3.2 Pluimveevlees). Deze wijzen voor de EU-15 als geheel, op een stabiele ontwikkeling van consumptie en productie.

Concurrentieverhouding bepalen het deel van de totale productie dat Nederland voor zijn rekening zal nemen. In het optimistisch scenario, waarbij de Doha-ronde vertraging oploopt en de importheffingen tot 2009 blijven bestaan zullen de producenten vooral binnen Europa met elkaar concurreren. Een uitzondering hierop zijn de eieren geproduceerd door leghennen in kooien. Deze worden afgezet tegen wereldmarktprijzen. Wanneer de Doha-ronde slaagt en de invoerheffingen op pluimveevlees worden verlaagd, krijgen vooral de vleeskuikenhouders te maken met extra concurrentie van niet-Europese aanbieders.

De opbrengstprijzen zijn sterk bepalend voor het uiteindelijke inkomen en draagkracht van de pluimveehouder. Ook hier is de uitkomst van de Doha-ronde een belangrijke bepalende factor. De eiersector is, wat de scharrelsector betreft, meer afhankelijk van ontwikkelingen binnen Europa.

De prijsvorming in de eiermarkt kan worden onderscheiden naar consumptie-eieren en eieren voor de verwerkende industrie. De prijs voor consumptie-eieren in Nederland volgt de eierprijs op de Europese markt. Eieren geleverd aan de verwerkende industrie moeten concurreren op de wereldmarkt; daarvoor is de wereldmarktprijs dus leidend.

Ongeveer de helft van de leghennen wordt gehouden in systemen waarmee scharrel-eieren worden geproduceerd. De andere helft vindt huisvesting in kooisystemen. De kostenstructuur van de scharrelbedrijven wijkt af van bedrijven met het kooisysteem (zie studie Van Horne, 2003). Voorzien kan worden dat het houden van de dieren volgens het scharrelstelsel in belang toeneemt ten opzichte van de kooisystemen (nu is ongeveer 50% scharrel en vrije uitloop). Nederland is koploper in het aanbieden van scharreleieren, terwijl in andere EU-lidstaten nog nieuwe kooien worden gebouwd. Een toename van het aanbod van scharreleieren zal tot gevolg hebben dat de prijs onder druk komt te staan. In dit onderzoek ten behoeve van het DGF is de verhouding tussen kooi- en scharrelstelsel in de legsector voor de periode tot 2009 constant gehouden. Voor de ontwikkeling van de kosten, in de pluimveehouderij voornamelijk voerkosten, worden geen specifieke varianten in beschouwing genomen (zie hierna). De toegevoegde waarde en de draagkracht van de bedrijfstak is mede afhankelijk van de omvang van de sector. Bijlage 3 geeft een overzicht van de recente veranderingen in de mestwetgeving en de uitgangspunten die in de berekeningen zijn verwerkt.

Scenario A: optimistisch

In het optimistisch scenario wordt verondersteld dat de pluimveesector zich goed herstelt na de periode van de vogelpest. De sector slaagt erin een aantal afzetmarkten te heroveren; tevens blijkt ze sterk genoeg om de concurrentie van landen buiten de EU (voor pluimveevlees vooral Brazilië) te weerstaan. Voorwaarde voor deze ontwikkeling is dat de sector goed inspeelt op de wensen in de markt en dat haar producten zich voldoende onderscheiden van die van de concurrentie. Om tot een gunstige prijsvorming te komen zal de sector de komende jaren iets moeten inkrimpen. Hierbij wordt verondersteld dat gelijk met de

krimp in Nederland in andere landen van de EU een min of meer gelijke ontwikkeling plaatsvindt met hooguit een beperkte uitbreiding. De prijs zal zich kunnen handhaven op een relatief gunstig niveau. Door vertragingen in de onderhandelingen in de zogenaamde Doha-ronde in het wereldhandelsoverleg blijven de importheffingen tot 2009 gehandhaafd op het huidige niveau. Er kunnen relatief veel bedrijven worden gecontinueerd.

De eiersector is meer gericht op de Europese markt, waardoor ontwikkelingen in deze sector minder beïnvloed worden door de uitkomsten van het wereldhandelsoverleg. Deze sector zal zich in het optimistische scenario nagenoeg kunnen herstellen tot op het niveau van 2000/2002.

Scenario B: bewolkt - toenemende concurrentie

In het pessimistisch scenario is de toekomst van de pluimveesector minder florissant. De sector weet niet goed in te spelen op de wensen van de markt en blijft produceren volgens de traditionele wegen. In dit scenario wordt bovendien uitgegaan van een forse verlaging van de invoerheffingen op pluimveeproducten van buiten de EU. Hierdoor staan de prijzen permanent onder druk. Voor pluimveevlees betekent dit concreet importen met lage heffingen uit onder andere Brazilië.

De Doha-ronde wordt afgerond en komt tot de afspraak dat de importheffingen met 36% worden verlaagd vanaf 2006 tot 2012. Als we doorrekenen tot 2009 is die tariefsverlaging halverwege, dus 18%. Dit betekent een jaarlijkse tariefverlaging van 6% vanaf 2006.

Voor eieren zal in een bewolkt scenario vooral de uitbreiding van de productie in Zuid- en Oost-Europa van belang zijn.

Door de druk op de prijzen en inkomens zullen in de loop van de jaren (tot 2009) meer bedrijven afvallen dan trendmatig het geval zou zijn. De voortgezette bedrijven zullen op basis van schaalvergroting en kostprijsverlaging trachten een inkomen te blijven genereren.

3.3 Resultaten voor de legsector

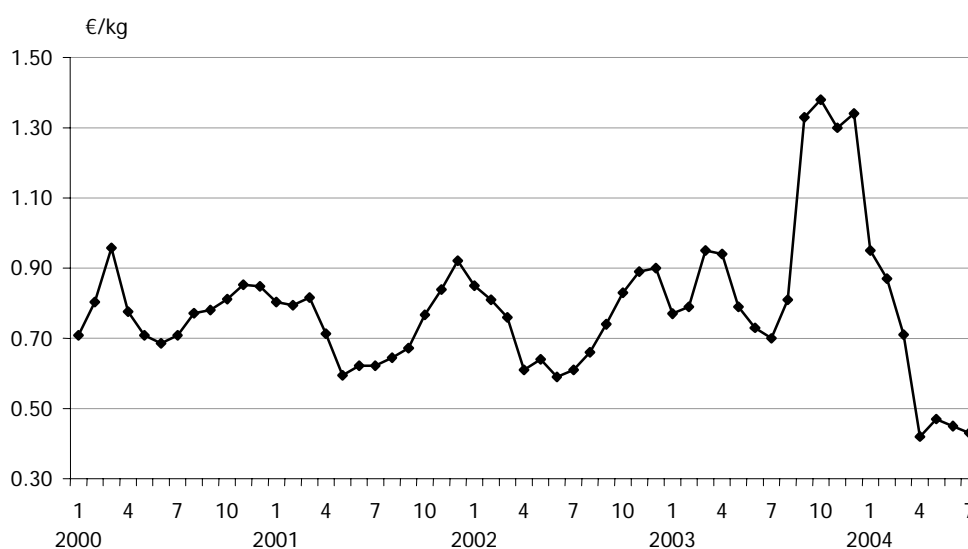
De eierprijs kent een grillig verloop (figuur 3.1). Het laatste jaar is daarin duidelijk beïnvloed door de vogelpest. De gemiddelde prijs in de jaren 2000-2002 is €0,75 per kg eieren (voor 2003 zoals gezegd uitzonderlijk hoog, gemiddeld: €0,97 per kg eieren).

Na de vogelpestuitbraak in 2003 herstelt de productie zich in 2004 tot 5% onder het niveau van 2002. Belangrijke redenen voor de wat lager blijvende productie zijn:

- er zijn bedrijven beëindigd door deelname aan de 'opkoopregeling' (Rbv);
- er vindt omschakeling plaats van batterijhuisvestigingssystemen naar andere, per hen meer ruimte vergende huisvestingssystemen, waardoor het aantal dieren per bedrijf in het algemeen daalt;
- de toepassing van het mest- en ook het ammoniakbeleid remt de productie in Nederland; bedrijven kunnen veelal niet uitbreiden. Een aantal bedrijven ziet daarin echter wel perspectief.

Daar staat tegenover dat voorzover bekend alle in verband met de vogelpest geruimde legbedrijven zijn herstart en dat er bedrijven van vleesproductie en vermeerdering zijn overgestapt naar de legsector.

In het optimistisch scenario is verondersteld dat de prijs zich tot 2009 gemiddeld kan handhaven op het gemiddelde niveau van 2001 en 2002 te weten €0,74 per kg eieren (dit is €0,01 per kg eieren lager dan de gemiddelde prijs in 2000-2002). De legpluimveehouders slagen erin hun afzet op het niveau van 2004 te handhaven tot 2009.



Figuur 3.1 Opbrengstprijzen bruine consumptie-eieren
Bron: Prijzen informatiedesk LEI; prijs inclusief BTW.

In scenario B (bewolkt- toenemende concurrentie) zal de gemiddelde prijs van de eieren lager zijn. Het zal wel herstellen van de zeer lage niveaus van de afgelopen maanden (voorjaar en zomer 2004), maar blijven steken op een gemiddeld ruim 5% lager niveau dan in het optimistische scenario (€0,70 per kg eieren). De daling wordt vooral veroorzaakt door een toename van de productie elders in de EU, onder meer in Spanje en enkele toegestreden landen. Ook een (blijvend) lage dollarkoers, die de export door de EU bemoeilijkt en invoerkansen voor derde landen vergroot, draagt bij aan het lagere prijsniveau. Bovendien wordt in dit scenario rekening gehouden met het maken van afspraken in de WTO Doha-ronde over het verlagen van invoertarieven (naar verwachting met +/- 36% in de jaren 2006-2012, dus met +/-18% tot 2009). Vooral door de invoering van de EU richtlijn 'welzijn leghennen' zijn er dan grote wijzigingen in de positie van de Europese leghennenhouders ten opzichte van de rest van de wereld (Van Horne en Bondt, 2002). Met name de afzet van eieren naar de ei-product industrie, dit betreft ongeveer 25% van de totale afzet, kan dan in moeilijkheden komen. Er moet ook rekening worden gehouden met een verzwakking van de positie van de Nederlandse (tafel) eieren op de EU markt (Van Horne en Tacken, 2002).

Voor het volume van de productie kan in deze bewolkte variant worden uitgegaan van een verdere volumedaling van 15% (in 2009) ten opzichte van 2004, ofwel 15% vermindering ten opzichte van het optimistische scenario. Deze daling zal geleidelijk worden gerealiseerd, dus met circa 3% per jaar (tabel 3.3).

Ten opzichte van het eerste scenario zijn hiervoor de achterliggende redenen:

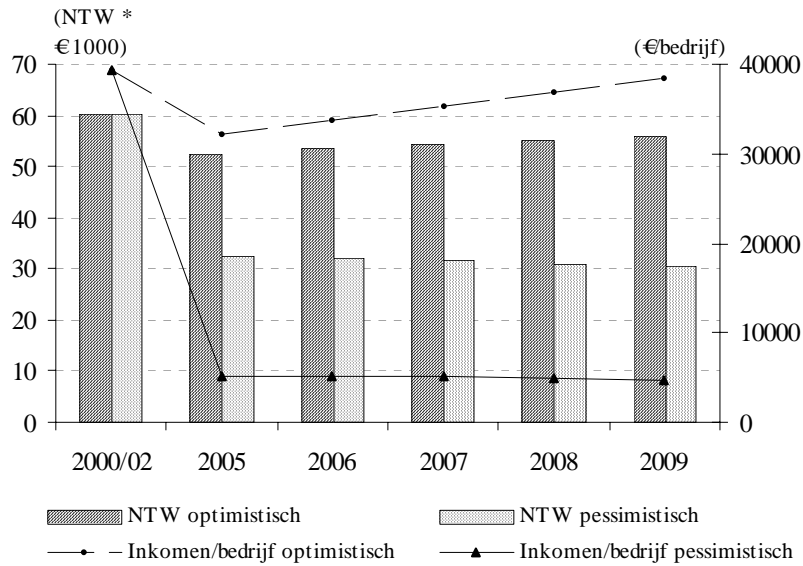
- een groter aantal bedrijven ziet af van de (noodzakelijke) omschakeling in de huisvesting (deze moet volgens de afspraken in de EU voor 2012 gerealiseerd zijn) en stopt eerder door lage prijzen;
- lage prijzen beperken de animo om het bedrijf uit te breiden waar dat in het optimistische scenario nog wel op meer bedrijven gebeurt;
- de sector slaagt er, in tegenstelling tot het optimistische scenario, niet in haar exportpositie te handhaven.

Tabel 3.3 Scenario's legsector

Scenario	Optimistisch	Pessimistisch
Prijs:		
- 2004	€0,74	€0,74
- gemiddeld 2005-2009	€0,74	€0,70
Volume:		
- 2004	-5% basis 2002	-5% basis 2002
- 2009	gelijk 2004	-15% basis 2004

Het aantal leghennen (ouder dan 18 weken) bereikte in Nederland een top rond 2000 van ruim 30 miljoen dieren. Door de opkoopregeling in 2002 vanwege het mestbeleid daalde dit tot circa 29 miljoen. In het optimistische scenario daalt het tot circa 27 miljoen in 2004 (dus 5% lager) en stabiliseert zich daarna tot 2009. In het pessimistische scenario is vanaf 2004 een verdere daling tot circa 23 miljoen in 2009 verondersteld (15%).

In het optimistisch scenario vertaalt de volumedaling van 5% zich, in combinatie met de geringe prijsdaling van de eieren, in een daling van de bruto toegevoegde waarde van gemiddeld ruim 5% (tabel 3.4).



Figuur 3.2 Ontwikkeling NTW en gezinsinkomen 2005-2009, leghennensector
 NTW: Netto toegevoegde waarde (= Bruto toegevoegde waarde verminderd met de afschrijvingen).

De kosten voor energie en dergelijke zullen immers enigszins stijgen door hogere prijzen, terwijl verondersteld is dat de voerprijs over de hele periode daalt. Het gezinsinkomen per bedrijf daalt nominaal in dit scenario gemiddeld met ruim 10%. De vertraging in de aanpassing van de productiecapaciteit, via de op peil blijvende afschrijvingen, zijn hiervan een belangrijke oorzaak. Ondanks de daling (absoluut gezien) van de toegevoegde waarde slaagt de leghennensector er in zich zo te organiseren dat het gezinsinkomen per bedrijf in de loop van de periode gemiddeld stijgt tot net onder de €40.000 per bedrijf (figuur 3.2; bijlage 5 geeft de details van de berekeningen). De dalende voerkosten zorgen ervoor dat de marges enigszins op peil blijven, zodat de sector in licht afgeslankte vorm blijft bestaan.

In het pessimistische scenario daalt de toegevoegde waarde met 35%. De combinatie van de prijs- en volumedaling aan de outputkant zorgen ervoor dat de productiewaarde met 20% daalt ten opzichte van 2000/02. Wanneer van een gelijke daling van het aantal bedrijven wordt uitgegaan als in de optimistische variant, zal het gezinsinkomen per bedrijf dalen tot onder de €5.000. Dit maakt duidelijk hoeveel druk er in dit scenario op de producenten ontstaat.

Tabel 3.4 Uitkomsten legsector per scenario (gemiddeld per jaar, miljoen €) a)

Jaar	2000-02	Optimistisch	Pessimistisch
		2005-09	2005-09
Productiewaarde	381,7	360,1	305,6
Intermediair verbruik	302,9	285,8	254,8
Bruto toegevoegde waarde	78,8	74,3	50,8
Afschrijvingen	18,7	20,0	19,3
Netto toegevoegde waarde	60,2	54,3	31,5
Gezinsinkomen (€per bedrijf)	39.300	35.200	5.000

a) Bijlage 5 geeft de gedetailleerde uitkomsten per scenario.
Bron: Berekeningen LEI.

3.4 Resultaten voor de vleessector

In de eerste 9 maanden van 2004 lag het volume van de productie in de vleessector 13% lager dan in de eerste 9 maanden van 2002. In het optimistische scenario is verondersteld dat het volume tussen 2002 en 2009 afneemt met 15%, wat wil zeggen nog slechts een geringe daling (2%-punt) ten opzichte van 2004; hieruit blijkt mede het optimistisch karakter van dit scenario.

Tabel 3.5 Projecties voor prijzen van vleespluimvee

	Wereld - US 12 city (USD/100 kg geslacht gewicht)	Nederland (€100 kg levend gewicht)	
		Optimistisch	Pessimistisch
2000	123,8	63,9	63,9
2001	130,3	71,1	71,1
2002	122,6	67,9	67,9
2003	136,7	66,9	66,9
2004	138,1	70,1	70,1
2005	132,1	70,4	70,4
2006	131,4	69,6	69,6
2007	131,7	69,5	67,4
2008	132,1	69,5	65,3
2009	131,9	69,8	63,4
2009 t.o.v. 2002	1,08	1,03	0,93

Bron: Berekeningen met GOLD en AG-MEMOD.

Dit zou kunnen gebeuren wanneer de Doha-onderhandelingsronde vertraging oploopt en de invoerheffingen in de beschreven periode op het huidige niveau blijven gehandhaafd.

In het pessimistische scenario is een daling van de productie van 25% voorzien tussen 2002 en 2009. De scenario's liggen daarmee rond de door Backus et. al (2004) geschetste ontwikkelingen. In het optimistische scenario handhaaft de opbrengstprijz zich rond de €0,70 per kg levend gewicht. Wanneer daarentegen de invoerheffingen met 36% worden verlaagd tussen 2006 en 2012 voorspelt AG-MEMOD een prijsdaling vanaf 2006 tot 2009 van 10% (tabel 3.5).

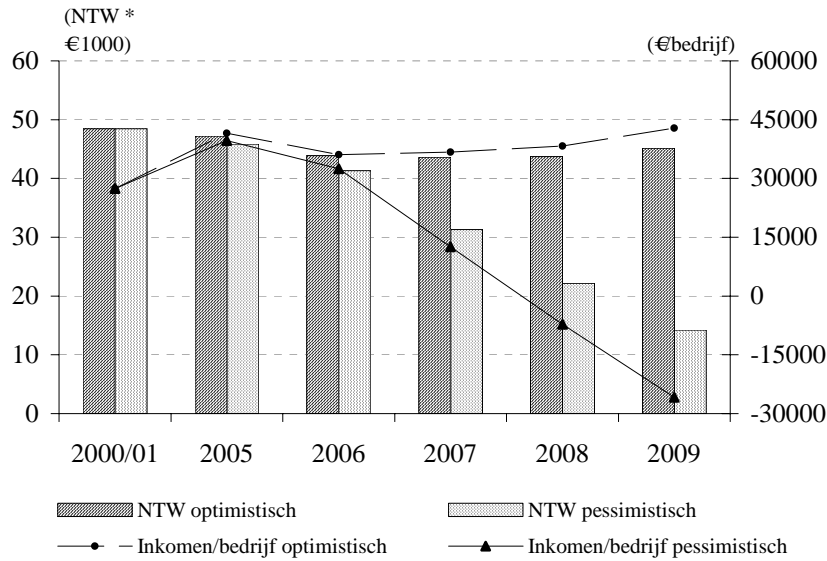
In het optimistische scenario daalt de bruto toegevoegde waarde van de sector met 6% ten opzichte van het basisjaar. De pluimveehouders slagen erin hun inkomen gemiddeld gezien iets te verhogen. Dit is een weerspiegeling van de veronderstelde gunstige verhouding van de opbrengstprijz en ontwikkeling van de voerprijs (tabel 3.6).

Tabel 3.6 *Uitkomsten vleeskuikenhouderij (gemiddeld per jaar, miljoen €)*

Jaar	2000-01	Optimistisch	Pessimistisch
		2005-09	2005-09
Productiewaarde	488,4	373,0	336,0
Intermediair verbruik	421,8	310,2	257,4
Bruto toegevoegde waarde	66,6	62,7	48,6
Afschrijvingen	18,1	18,0	17,7
Netto toegevoegde waarde	48,5	44,7	31,0
Gezinsinkomen (€per bedrijf)	27.400	39.100	11.800

Bron: Berekeningen LEI.

Wanneer daarentegen, zoals in de pessimistische variant is verondersteld, de opbrengstprijzen door toenemende concurrentie van niet Europese producenten onder druk komen te staan, zal de bruto toegevoegde waarde van de sector met ruim 25% dalen.



Figuur 3.3 Ontwikkeling NTW en gezinsinkomen 2005-2009, vleeskuikensector
 NTW: Netto toegevoegde waarde (= Bruto toegevoegde waarde verminderd met de afschrijvingen).

Het inkomen per bedrijf (bij de veronderstelling van een afname van het aantal bedrijven met 4% per jaar) komt gemiddeld gezien uit rond de €12.000. Bij de beoordeling van dit gemiddelde inkomen voor de periode moet bedacht worden dat dit in het pessimistische scenario daalt tot ruim € 25.000 negatief in 2009 (figuur 3.3; bijlage 5 geeft de details van de berekeningen). Daardoor zal er een zeer heftige strijd op de versmarkt voor pluimveevlees ontstaan die wordt beslist in het voordeel van diegenen die tegen de laagste kosten produceren. Het inkomen blijft in dit scenario slechts op peil wanneer het aantal bedrijven tot 2009 meer dan halveert (een afname van 13% per jaar). De aangegeven verlaging van de import heffingen heeft dus zeer ingrijpende gevolgen voor de Nederlandse vleeskuikenhouderij.

4. De hamvraag overwogen: discussie en conclusies

Discussie

De centrale vraag in dit onderzoek luidt:

'Welk deel van de toegevoegde waarde (vertaald in inkomen van de pluimveehouder) kan mogelijkwijs worden afgeroomd ten behoeve van de financiering van de bestrijding van dierziekten, zonder het voortbestaan van de sector onmogelijk te maken?'

Deze vraag kan vanuit verschillende invalshoeken worden beantwoord.

Uit de analyse in dit rapport blijkt duidelijk dat de marktontwikkelingen (zowel aan de vraag- als aan de aanbodzijde van de pluimveeproducten en de markt voor veevoer), WTO onderhandelingen, mestwetgeving en dierenwelzijn beslissend zijn voor de toegevoegde waarde en dus het inkomen dat de sector kan genereren.

Eén aspect van de gestelde vraag is: wat is nu een minimale omvang van de sector waarbij ze gezond kan functioneren? De ketens hebben immers een zekere omvang nodig voor een efficiënte, concurrerende productie op de Europese markt. Hierbij geldt dat (in 2001) ruim twee derde van de Nederlandse productie van consumptie eieren en van pluimveevlees werd geëxporteerd; de zelfvoorzieningsgraad ligt hiermee voor eieren rond de 230, voor pluimveevlees bijna op 200. Hoewel niet gepoogd is in dit onderzoek deze vraag naar een 'minimum omvang' te beantwoorden, kan wel gesteld worden dat het risico aanwezig is dat bij een toenemende concurrentie binnen de EU en vanuit derde landen de omvang van de sector snel daalt. Dit geldt temeer daar het hier gaat om producties die in Nederland in de afgelopen decennia vrijwel onafhankelijk van het gebruik van landbouwgrond tot ontwikkeling zijn gekomen en werken met smalle inkomensmarges (het overgrote deel van de bruto-opbrengsten gaat op aan uitgaven voor veevoer en uitgangsmateriaal).

In dit onderzoek is nagegaan hoe de sector zich kan ontwikkelen, gedacht vanuit twee scenario's. De heffing voor het DGF heeft een kostprijsverhogend effect. Uiteindelijk zal de producent deze extra verkleining van de marge moeten opvangen omdat de consument geen meerprijs betaalt voor eieren en pluimveevlees waarvan de producent bijdraagt aan het DGF. De bedrijven met de krapste inkomensmarges, die het gevolg kunnen zijn van hogere financieringslasten, ondervinden hiervan het meest de gevolgen.

De analyse biedt de mogelijkheid er gevoel voor te krijgen wanneer de heffing voor het DGF zodanig wordt dat de belasting van de sector die daardoor ontstaat een versnelde sanering tot gevolg zal hebben. Hierbij kunnen de volgende drie invalshoeken worden gehanteerd:

1. Ontwikkeling van het inkomen van de pluimveehouders
De uitkomsten van de scenario's geven aan dat alleen in een optimistisch scenario van 'normale' bedrijfsuitkomsten gesproken kan worden. Daarbij worden inkomens per bedrijf gehaald van gemiddeld €35.000 tot €40.000 (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Gemiddeld gezinsinkomen (€ per bedrijf per jaar); 2005-2009

	Scenario	
	Optimistisch	Pessimistisch
Vleeskuikenbedrijven	39.100	11.800
Leghennenbedrijven	35.200	5.000

Wanneer de markt zich ongunstig ontwikkelt voor de Nederlandse pluimveehouders, zoals in het pessimistische scenario is verondersteld, dalen de inkomens aanzienlijk en zal de sector alles in het werk moeten stellen om een gezond deel overeind te houden. De sector heeft dan in feite geen ruimte om een reserve op te bouwen voor het geval een nieuwe crisis zich voordoet.

2. Lastenaandeel in de toegevoegde waarde pluimveehouderij
Aan het DGF dragen de legsector en de vleessector in 2004 respectievelijk 1.289,0 k€ en 1.445,7 k€ bij. Samen is dit ongeveer 45% van de bijdrage van de hele pluimveesector in 2004, die rond de €6 miljoen uit moet komen.¹ In de scenarioberkeningen is uitgegaan van een krimp van de sector, die kan oplopen tot 15 respectievelijk 25% voor de leg- en vleessector. Wanneer de marges iets oplopen, zoals in het optimistische scenario het geval is, is het misschien mogelijk de jaarlijkse bijdrage op dit niveau te handhaven. Dit betekent een jaarlijks afnemen van de bruto toegevoegde waarde van beide sectoren samen met €2,8 miljoen.² Dit is ongeveer 2% van de gezamenlijke bruto toegevoegde waarde in het optimistische scenario. Over de 5 jaren 2005-2009 zou de sector dan €30 miljoen aan het fonds bijdragen. Voor een sector die qua omvang onder druk staat betekent dit een relatieve vergroting van de bijdrage. In het pessimistische scenario loopt de bijdrage dan op tot bijna 3,5 % in 2009. De sector heeft mondeling aangegeven dat deze omvang van de bijdrage mede mogelijk is gemaakt door een herschikking van fondsen, waarbij de uitgaven van de sector voor praktijkonderzoek tijdelijk zijn verminderd.

¹ Notitie PPE: Kosten AI-bestrijding zijn van grote invloed op de PPE-heffingen in 2004.

² Dit betreft de heffingen die direct ten laste worden gelegd van de leg- en vleessector. Wanneer de heffingen die worden opgelegd aan de vermeerderingsbedrijven ook worden doorgesluisd aan de leghennen- en vleeskuikenbedrijven (zie 2.3) dan gaat het om hogere bedragen en percentages.

3. Maximale haalbaarheid

Nagegaan kan worden wat de sector maximaal kan opbrengen, berekend vanuit de invalshoek dat het (gemiddelde) inkomen niet onder de bijstandsgrens mag dalen.

In 'Agrarische gezinnen en hun inkomen' definiëren van Everdingen et al. (1999) een minimuminkomen voor zelfstandige ondernemers. Voor 2004-2009 zou dit tussen de 22 en 25 duizend euro liggen. Voor het pessimistische scenario is zondermeer duidelijk dat de prognose van de inkomens onder dit niveau ligt. In het optimistische scenario kan wel een soort maximumruimte met behulp van dit criterium gegeven worden. Rekening houdend met het aantal ondernemers per bedrijf is de geaggregeerde marge tussen het geschatte inkomen per ondernemer en het minimuminkomen voor de leghennen- en de vleespluimveesector samen ongeveer €5 miljoen per jaar. Ervan uitgaande dat de leg- en vleessector samen gemiddeld 45% bijdragen en in beide sectoren¹ het optimistische scenario werkelijkheid wordt, zou de totale bijdrage van de sector aan het DGF over de 5 jaar kunnen uitkomen op ruim €50 miljoen (dit is ruim 50% hoger dan de omvang van de donatie zou zijn wanneer de bijdrage 5 jaar op het niveau van 2004 wordt gehouden); vergelijk tabel 4.2.

Tabel 4.2 *Indicatie maximale haalbaarheid a) DGF bijdrage sector als geheel per combinatie van scenario's (mln. €)*

	Vleeskuikensector	
	Optimistisch	Pessimistisch
Leghennensector		
- Optimistisch	50	11
- Pessimistisch	39	0

a) Maximale haalbaarheid is: Aggregatie van de marges ten opzichte van het minimum inkomen.

Wanneer het optimistische scenario alleen geldt in de leghennensector en in de vleeskuikensector het pessimistische scenario opdoemt bedraagt de maximale ruimte €11 miljoen. De combinatie van het optimistisch scenario in de vleeskuikensector en het pessimistische in de leghennensector resulteert in een maximale ruimte van €39 miljoen. Wanneer voor beide sectoren het pessimistisch scenario zich voltrekt is er geen ruimte voor een bijdrage aan het DGF. Ook deze invalshoek laat zien dat de inkomens per ondernemer beperkte marges bieden voor verhoging van de afdracht aan het DGF.

¹ Hierbij is verondersteld dat dan voor de overige pluimveesectoren (eenden, kalkoenen en dergelijke) ook een zodanig gunstige ontwikkeling geldt dat een verhoging van de heffing er kan worden gedragen.

Conclusies en afsluitende opmerkingen

De analyse duidt aan dat ook bij optimistische veronderstellingen voor de beide pluimvee-sectoren (leg en vleeskuikens) de financiële draagkracht van de sector in de komende jaren nauwelijks toeneemt. De mogelijkheden om de heffing voor het DGF te verhogen zijn derhalve zelfs dan beperkt.

De scenarioschetsen geven een inzicht in de uiterste situaties waarin de sectoren zich de komende jaren kunnen bevinden. In de praktijk zal de ontwikkeling zich waarschijnlijk tussen deze uitersten bewegen.

In het algemeen moet er rekening mee worden gehouden dat door een toenemende concurrentie op de markten van pluimveeproducten (eieren en vlees) de inkomens eerder lager dan hoger zullen zijn dan in eerdere (normale) jaren. De sector zal hierbij ook te maken hebben met oplopende kosten voor de afzet van mest en voor investeringen in verband met het welzijn van dieren.

Wanneer de WTO-onderhandelingen in het kader van de Doha-ronde op korte termijn worden afgerond en de invoerbescherming voor de sector in enkele jaren sterk wordt verminderd is er zeker geen ruimte voor een verhoging van de heffingen. De vleessector is hiervoor het meest gevoelig, zoals de afgelopen jaren al is gebleken met de toegenomen invoer van producten uit met name Brazilië.

Overigens is in het onderzoek niet betrokken een vergelijking met de bijdrage aan het DGF van andere dierlijke sectoren, zoals de rundveehouderij en de varkenshouderij, in samenhang met de toegevoegde waarde en het inkomen in deze bedrijfstakken. Nader onderzoek kan aangeven of de (huidige) maximumbijdrage van de pluimveesector relatief hoog of laag is ten opzichte van de bijdragen van de andere sectoren.

Literatuur

Backus, G., P. van Horne R. Hoste en N. Bondt, *Ontwikkelingen in omvang van de intensieve veehouderij*. Interne notitie. LEI, Den Haag, 30 september 2004.

Berkhout, P. en C. van Bruchem, *Landbouw-Economisch Bericht 2004*. Rapport 04.01. LEI, Den Haag, 2004.

Bont, C.J.A.M. de en S. van Berkum (red.), *De Nederlandse landbouw op het Europese scorebord*. Rapport 2.04.03. LEI, Den Haag.

Bont, C.J.A.M. de en A. van der Knijff. *Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 2002*. Rapport 1.02.03. LEI, Den Haag, 2002.

Bont, C.J.A.M. de en A. van der Knijff. *Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 2003*. Rapport 1.03.05. LEI, Den Haag, 2003.

European Commission, Directorate-General for Agriculture, *Prospects for Agricultural Markets 2004 - 2011 update for EU-25*. Brussel, 2004.

Everdingen, W.H. van, K.H.M. van Bommel en G.S. Venema, *Agrarische gezinnen en hun inkomens; is er sprake van armoede*. Rapport 5.99.09. LEI, Den Haag, 1999.

FAPRI, *Agricultural Outlook 2004*. <http://www.fapri.org>.

Horne, P.L.M. van en N. Bondt, *Kostprijsontwikkeling consumptie-eieren; Basisjaar 2000*. Rapport 2.02.13. LEI, Den Haag, 2002.

Horne, P.L.M. van and N. Bondt, *Impact of EU Council Directive 99/74/EC 'welfare of laying hens' on the competitiveness of the EU egg industry*. Rapport 2.03.04. LEI, Den Haag, 2003.

Horne, P.L.M. van, I. Vermeij en H.H. Ellen, *De concurrentiepositie van de Nederlandse broedei sector*. Rapport 2.04.01. LEI, Den Haag, 2004.

Mulder, M., *Financiële analyse en continuïteitsvoorspelling: een rekenmodel op basis van de LEI-boekhouding*. Publicatie 4.127. LEI, Den Haag, 1991.

OECD, *Agricultural Outlook 2003-2008*. 2003.

PPE, *Kosten AI-bestrijding zijn van grote invloed op de PPE-heffingen in 2004*. Notitie - <http://www.pve.nl>.

Tacken, G.M.L. and P.L.M. van Horne, *Future market position of Dutch table eggs*. Rapport 5.02.12. LEI, Den Haag., 2002.

Tacken, G.M.L., M.G.A. van Leeuwen, B. Koole, P.L.M. van Horne, J.J. de Vlieger en C.J.A.M. de Bont, *Ketenconsequenties van de uitbraak van vogelpest*. Rapport 6.03.06. LEI, Den Haag, 2003.

Bijlage 1 AG-MEMOD

1.1 Beschrijving AG-MEMOD

Het landbouwmodel AG-MEMOD maakt analyses voor aanbod en vraag van de belangrijkste agrarische producten in de EU15 lidstaten. Op basis van econometrische schattingen (periode 1973-2002) maakt het model middellange termijn projecties voor producties, consumpties, handel en prijzen (periode 2003-2010). Economische factoren als opbrengstprijzen en kosten spelen hierbij een belangrijke rol. Verder wordt rekening gehouden met de bestaande instrumenten rond landbouw- en handelsbeleid. De Nederlandse prijzen van agrarische producten volgen in het algemeen de EU-prijzen, die vervolgens weer verbonden zijn aan de ontwikkeling van de prijzen op de wereldmarkt.

De projecties voor de agrarische producten worden 'gestuurd' door de volgende exogene variabelen:

- macro-economische ontwikkelingen (GDP, inflatie, bevolkingsgroei en dergelijke);
- wereldmarktprijzen voor agrarische producten;
- landbouw- en handelsbeleid (invoertarieven).

Voor elk jaar van de projectieperiode 2003-2010 heeft AG-MEMOD input nodig voor elk van bovenstaande variabelen. De macro-economische ontwikkelingen zijn gebaseerd op informatie van onder andere de Europese Commissie (DG Finance), CPB en CBS. Wereldmarktprijzen komen van FAPRI (Missouri, USA). Voor alle agrarische producten is per EU lidstaat een 'baseline' gegenereerd, waarbij de voortgang van Agenda 2000 en de huidige WTO-regulering als de belangrijkste uitgangspunten zijn genomen.

Pluimveevlees behoort tot de productenlijst van AG-MEMOD, maar eieren niet. Aan de aanbodkant is pluimvee verbonden met andere sectoren vooral via de graanmarkt (veevoer). De graanprijs heeft invloed op de veevoerprijs, en veevoer is weer een belangrijke kostenpost van de veehouderij. Aan de vraagkant vindt - via prijzen - substitutie plaats met de andere vleessoorten in het model (rund-, varkens-, schapen- en geitenvlees).

1.2 Input-output: tabel en model

De agrarische input-outputtabel van het LEI vormt de basis voor het input-outputmodel. Deze input-outputtabel geeft inzicht in de herkomst van gebruikte goederen en diensten (inputs) en de bestemming van producten (outputs) van Nederland, waarbij de primaire sector in een aantal homogene productierichtingen is verdeeld. Om agrarische productieprocessen nader te beschrijven, is ook de voedingsmiddelenindustrie gedesaggregeerd. Deze informatie maakt het mogelijk om de samenhang tussen bedrijfstakken te kwantificeren.

Om de toegevoegde waarde van de pluimveesector, onderscheiden naar leg- en vleessector, te bepalen, dient een (verdere) splitsing van de uitgangstabel van het CBS plaats te vinden. De specificaties in de sectorrekening zijn de basis voor de uitsplitsing naar sectoren van de produktiewaarde, de kolom- en regeltotalen in de tabel.

Gegevens uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI zijn de basis voor de splitsing naar subsectoren, i.c. pluimveevlees en eieren, van de leveringen van goederen en diensten aan de landbouwsector. Voor wat betreft de pluimveesector zijn de voerleveringen verreweg de belangrijkste input. Daarnaast zijn met name energie en arbeid van belang.

Aan de afzetkant zijn deze sectoren sterk verbonden met de pluimveeslachterij en/of de overige verwerkende industrie (bijvoorbeeld eieren voor cake, brood). Aan de inputkant maakt de sector gebruik van producten van toeleveranciers (zoals veevoer) en van de dienstverlening. De activiteiten van al deze sectoren vormen samen het pluimveecomplex.

Voor het project 'Draagkracht pluimveehouderij' levert de agrarische IO-tabel inzicht in:

- het ondernemersinkomen (na betaling van lonen, sociale premies, rente, pacht) in het pluimveecomplex;
- de werkgelegenheid van het pluimveecomplex.

Het ondernemersinkomen geeft een indicatie van de financiële draagkracht van respectievelijk de vlees- en legpluimveehouderij. De resultaten op complexniveau zijn vooral belangrijk omdat ze laten zien dat bepaalde ontwikkelingen of maatregelen niet alleen de primaire pluimveesector beïnvloeden, maar bijvoorbeeld ook de slachterijen of de veevoerindustrie.

1.3 Gebruik AG-MEMOD

AG-MEMOD is een dynamisch model. Het laat ontwikkelingspaden zien voor de onderscheiden agrarische producten. Hierdoor is het model geschikt voor:

- berekening van hoeveelheden en prijzen (per jaar) van pluimveevlees over 2003-2010 in 'baseline';
- veranderingen in wereldmarktprijs en invoertarief voor pluimveevlees, voor hoeveelheden en prijzen (per jaar) van pluimveevlees over 2003-2010 in scenario.
- *AG-MEMOD* is niet geschikt voor:
- berekeningen voor eierenproductie;
- berekeningen van inkomen van pluimveesector (*AG-MEMOD* berekent enkel een agrarisch sectorinkomen).

1.4 Input voor de modellen

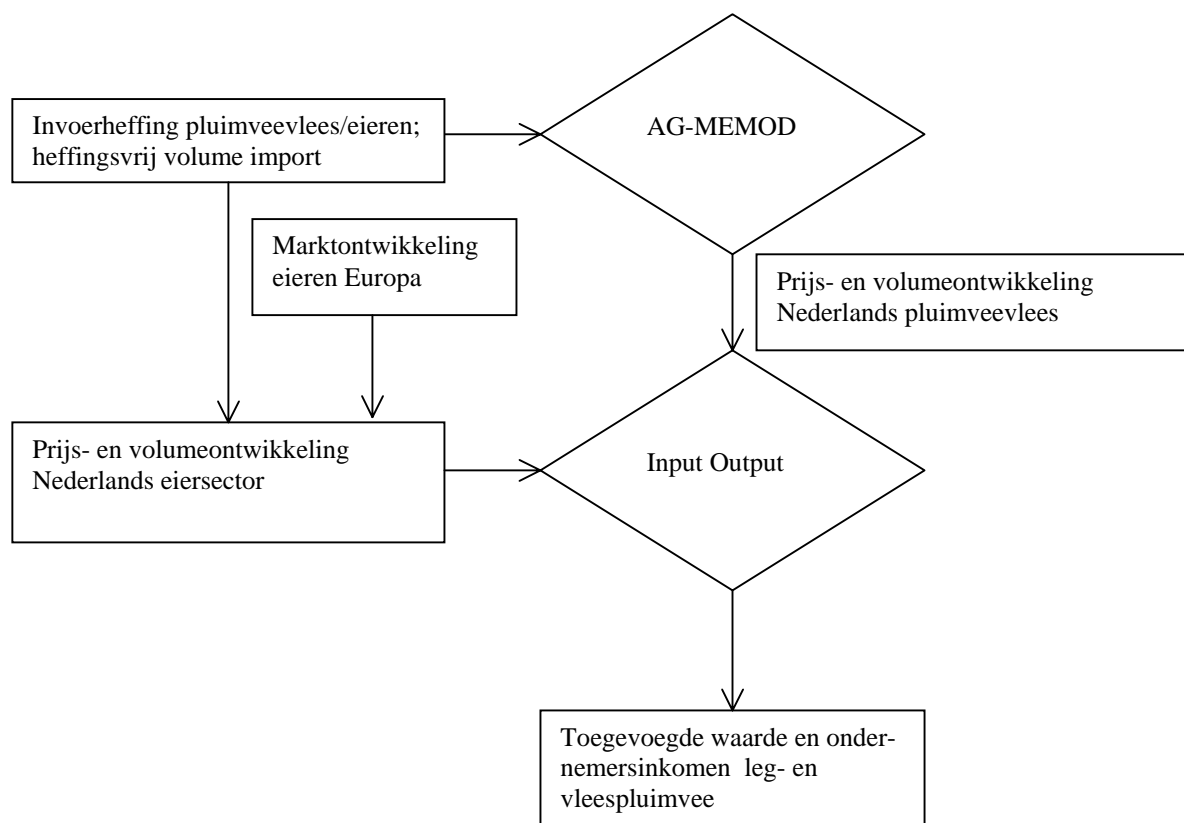
Voor de vleespluimveesector dient als input een veronderstelling te worden gemaakt over de ontwikkeling van het wereldprijsniveau. Deze wordt onder andere gestuurd door de invoerheffing. *AG-MEMOD* vertaalt deze vervolgens door naar de prijsontwikkeling voor EU-15 en Nederland. Daarbij is het van belang of de invoertarieven voor pluimveevlees

met de huidige voorwaarden gehandhaafd blijven of dat voor 2010 de weg wordt ingeslagen naar verdere uitbreiding van de vrijhandel. De heffingvrij ingevoerde hoeveelheid zit impliciet in het model.

Omdat de legpluimveesector niet in AG-MEMOD zit, is voor deze sector naast een veronderstelling over de prijsontwikkeling per scenario, additioneel inzicht gewenst in de hoeveelhedsveranderingen.

Samengevat verlopen de berekeningen dus als volgt (zie ook onderstaande figuur):

- exogene informatie over prijsontwikkelingen (op wereldmarkt en/of EU) en invoerheffingen voor pluimveevlees wordt in AG-MEMOD opgenomen;
- AG-MEMOD geeft projecties voor volume- en prijzen van pluimveevlees in Nederland voor de jaren 2003-2010;
- volume- en prijsverandering (2010 ten opzichte van 2003) van pluimveevlees volgens AG-MEMOD worden doorgegeven aan input-output model;
- input-outputmodel geeft inzicht in de gevolgen voor het ondernemersinkomen van slachtpluimveesector;
- exogene informatie over prijsontwikkelingen (op wereldmarkt en/of EU) en de - invoerheffingen voor legpluimveesector wordt in input-outputmodel opgenomen;
- input-outputmodel geeft inzicht in gevolgen voor ondernemersinkomen van legpluimveesector.



Bijlage 2 Het Financieel-Economisch Simulatie (FES)-model

Algemeen

Land- en tuinbouwbedrijven bevinden zich in een dynamische wereld, waarbij allerlei externe factoren zoals technische ontwikkelingen, overheidsbeleid en de prijsontwikkeling van producten invloed hebben op hun toekomstperspectieven. Om de effecten van deze externe factoren op de continuïteitsperspectieven van de land- en tuinbouwbedrijven door te rekenen heeft het LEI een Financieel-Economisch Simulatiemodel ontwikkeld: het FES-model.

Het FES-model wordt gebruikt om vragen te beantwoorden op het gebied van de toekomstige financieel-economische ontwikkeling van bedrijven in de verschillende sectoren in de land- en tuinbouw. Hierbij wordt de toekomstige situatie gesimuleerd onder de aanname van een autonome ontwikkeling van de externe factoren. Het FES-model maakt gebruik van data van de land- en tuinbouwbedrijven uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI. De startpositie voor deze berekeningen zijn de gegevens van het bedrijf in het jaar 2002. Voor de afzonderlijke bedrijven (dus op microniveau) wordt door het model de financieel-economische ontwikkeling gesimuleerd. De uitkomsten per bedrijf per jaar hebben betrekking op financieel-economische grootheden en vormen de basis voor uitspraken over de ontwikkeling van een gehele bedrijfstak.

In het kader van deze studie betreft het uitspraken over het continuïteitsperspectief, de beschikbare financiële ruimte, investeringsclaims en moderniteit van de duurzame productiemiddelen. De moderniteit wordt berekend door de boekwaarde door de nieuwwaarde te delen en is afhankelijk van de afschrijvingsmethodiek. Bij landbouwbedrijven kan bij 50% gesproken worden van goede moderniteit, terwijl bij tuinbouw de grens ligt bij 34%. De continuïteitsperspectieven van de bedrijven zijn afhankelijk van de liquiditeitspositie en van de aanwezige bedrijfsuitrusting. De beschikbare middelen voor financiering van investeringen bestaan uit beschikbare liquiditeiten en lang vreemd vermogen dat ze kunnen aantrekken.

Wanneer de ondernemers ouder zijn dan 57 en geen opvolger hebben, dan wordt aangenomen dat zij geen wensen meer hebben ten aanzien van vervangingsinvesteringen. De belangrijkste vooronderstelling waarop het FES-model is gebaseerd, is dat de ondernemers zich richten op het voortzetten van de onderneming met dezelfde kenmerken als in de startpositie. Dit betekent dat bijvoorbeeld geen rekening wordt gehouden met bedrijfsvergroting of -verplaatsing, of verandering van productierichting. Komt een ondernemer in financiële moeilijkheden, dan veronderstelt het FES-model dat hij zoveel mogelijk probeert zijn uitgaven voor het bedrijf en het gezin te verminderen en investeringen uit te stellen.

Specifiek voor Pluimvee en diergezondheidsfonds

Voor de periode tot 2009 wordt het continuïteitsperspectief en de financiële ruimte berekend. Bij de berekeningen wordt uitgegaan van het nieuwe mestbeleid en constante mengvoederprijzen. Dit zijn de belangrijkste variabelen aan de kostenkant. Aan de opbrengstenkant zijn de twee variabelen de fysieke hoeveelheid en prijzen. De twee scenario's worden verschillen vooral wijzigingen in de opbrengstenkant, waarbij de ontwikkelingen per jaar worden ingebouwd.

Bijlage 3 Gevolgen van het Mestakkoord

Algemeen

Er zal worden gerekend met de uitgangspunten zoals afgesproken in het Mestakkoord van juni 2004 voor de jaren 2006 en 2009 en nader toegelicht in 'Derde Nederlandse Actieprogramma (2004-2009) inzake de Nitraatrichtlijn: 91/676/EEG'; augustus 2004

De beleidsuitgangspunten worden hierna gegeven. Ten aanzien van een aantal onderdelen is er nog geen concrete invulling, zoals ten aanzien van de stikstofgebruiksnormen voor de diverse akker-en tuinbouwgewassen.

Er is geen onderscheid meer in gebruiksnormen tussen uitspoelingsgevoelige gronden en niet-uitspoelingsgevoelige gronden. Er wordt geen rekening gehouden met afwijkende gebruiksnormen voor fosfaatfixerende gronden en gronden met een lage fosfaattoestand. Er wordt vanuit gegaan dat een verbod op het scheuren van grasland op zandgrond in zomer en najaar geen invloed heeft op de berekeningen, idem het vaststellen van bemestingsvrije zones langs waterlopen.

Bij de berekening van het landelijke mestoverschot wordt uitgegaan van acceptatiegraden die afgeleid zijn van een druk op de mestmarkt zoals die in de jaren 2000/2001 is geweest.

Gebruiksnorm voor stikstof uit dierlijke mest

De gebruiksnorm voor dierlijke mest bedraagt 170 kg stikstof per ha met uitzondering van bedrijven die in aanmerking komen voor een derogatie. Voor bedrijven die in aanmerking komen voor derogatie wordt een norm gehanteerd van 250 kg stikstof per ha uit dierlijke mest. Alle bedrijven die meer dan 70% grasland hebben komen voor derogatie in aanmerking. Daarbij wordt verondersteld dat bedrijven die in 2002 60% grasland of meer hebben hun bedrijf dusdanig aanpassen dat ze in 2006 en 2009 minimaal 70% grasland hebben. Daarnaast wordt het scheuren van grasland op zandgrond in de herfst verboden. En na mais op zandgrond zal verplicht in de herfst een vanggewas moeten worden geteeld.

De berekening van het gebruik van mest in het kader van de gebruiksnorm dierlijke mest vormt ook het uitgangspunt voor de berekening van het gebruik van dierlijke mest ten behoeve van de gebruiksnorm totale stikstofbemesting.

Voor pluimvee werkt het mestbeleid door in de prijs die voor de afzet moet worden betaald. Als plafond geldt de prijs van export naar voormalig Oost-Duitsland.

Tabel B3.1 geeft de stikstofgebruiksnormen (in kg per ha per jaar) voor de meest belangrijke gewassen weer voor de periode 2006-2009.

Tabel B3.1 Stikstofgebruiksnormen voor enkele hoofdgewassen (kg/ha/jaar)

	Bemestingsadvies a)	2006	2007	2008	2009
Grasland: met beweiden					
Klei	345	345	345	325	310
Veen	265	290	290	265	265
Zand en löss	315	300	290	275	260
Grasland:100% maaien					
Klei	385	385	385	365	350
Veen	300	330	330	300	300
Zand en löss	355	355	350	345	340
Maïs					
Klei	160	160	160	160	160
Zand en löss	160	155	155	155	150
Consumptieaardappel					
Klei	250	275	275	250	250
Zand en löss b)	265	265	250		
Wintertarwe					
Klei	220	240	240	220	220
Zand en löss b)	160	160	160		
Suikerbieten					
Klei	150	165	165	150	150
Zand en löss b)	150	150	145		

a) De stikstofgebruiksnormen zijn gebaseerd op goede landbouwpraktijk inclusief bijbehorende maatregelen. De genoemde bemestingsadviezen zijn bedoeld als referentie en hebben geen juridische status.

b) De normen voor akkerbouwgewassen op zand- en lössgronden voor 2008 en verder zullen worden vastgesteld in 2007 op basis van de volgende evaluatie van de Meststoffenwet.

Voor deze berekeningen zal, volgens opgave van de opdrachtgever, worden gewerkt met twee scenario's voor nitraatuitspoelingsgevoelige gewassen op zand- en lossgrond; nl. 1). het Bemestingsadvies - 5% en 2). het Bemestingsadvies - 20% (zie voor het Bemestingsadvies het WOG-rapport, blz 26, kolom N2).

Bijlage 4 Gehanteerde uitgangspunten per scenario

	Optimistisch	Pessimistisch
<i>Algemeen productie</i>		
Importheffingen	huidig niveau	afname 36% 2007-12
<i>Specifiek legsector</i>		
Volume eieren		
niveau 2004	5% daling t.o.v. 2002	5% daling t.o.v. 2002
niveau 2009	gelijk 2004	15% daling t.o.v. 2004
Prijs eieren		
niveau 2004	0,74 €/kg eieren	0,74 €/kg eieren
gemiddeld niveau 2005-09	gelijkblijvend aan 2004	0,70 €/kg eieren
<i>Specifiek vleeskuikens</i>		
Volume vleesproductie		
niveau 2009	15% daling t.o.v. 2002	25% daling t.o.v. 2002
Prijsonwikkeling (zie tabel 3.5)	AG-MEMOD/ Gold	AG-MEMOD/ Gold
<i>Componenten verbruik cq kosten (voor optimistisch en pessimistisch scenario hetzelfde)</i>		
Inflatie	2% per jaar	
Voerprijsonwikkeling	4% daling over periode 2004-2009	
Mestafzetkosten	Mestakkoord 2004	
Afschrijvingen	Volgen voor 30% volumedaling productie, 70% constant	
Loonontwikkeling	1,5% loonstijging per jaar	
Verhouding kooi en scharrel/uitloop	Situatie 2004 constant verondersteld tot 2009	
Afname aantal bedrijven		
leghennen	1,8% per jaar	
vleeskuikens	2,8% per jaar	

Bijlage 5 Resultaten per sector en scenario in detail

Leghennensector - consumptie-eieren - optimistisch scenario (mln. €)						
Jaar	2000-02	2005	2006	2007	2008	2009
Pluimvee	5,5	5,4	5,5	5,5	5,6	5,6
Eieren	376,2	354,6	354,6	354,6	354,6	354,6
Broedeieren/eendagskuikens	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal productiewaarde	381,7	360,0	360,0	360,1	360,2	360,2
Energie	8,7	8,7	8,9	9,1	9,3	9,4
Veevoer	223,5	211,7	210,3	208,8	207,4	206,0
Aankoop uitgangsmateriaal	61,0	58,2	58,0	57,9	57,7	57,5
Overig intermediair	9,7	9,6	9,8	10,0	10,2	10,4
Totaal intermediair verbruik	302,9	288,3	287,0	285,8	284,6	283,4
Bruto toegevoegde waarde	78,8	71,7	73,0	74,3	75,6	76,8
Afschrijvingen	18,7	19,2	19,6	20,0	20,3	20,8
Netto toegevoegde waarde	60,2	52,5	53,5	54,4	55,2	56,1
Betaald Loon	9,4	9,3	9,5	9,6	9,7	9,9
Overige belastingen op productie	4,2	4,2	4,3	4,4	4,5	4,6
Overige subsidies op productie	-2,4	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3
Factorinkomen	58,4	50,7	51,5	52,3	53,1	53,8
Exploitatieoverschot	49,0	41,3	42,0	42,7	43,3	43,9
Betaalde rente	18,4	18,1	18,1	18,1	18,1	18,1
'Gezinsinkomen - macro'	30,6	23,2	23,9	24,6	25,2	25,8
Gezinsinkomen (€per bedrijf)	39.309	32.116	33.694	35.279	36.869	38.440

Leghennensector - consumptie-eieren - pessimistisch scenario (mln. €)						
Jaar	2000-02	2005	2006	2007	2008	2009
Pluimvee	5,5	5,0	4,8	4,5	4,3	4,1
Eieren	376,2	323,4	311,8	300,6	289,9	279,5
Broedeieren/eendagskuikens	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal productiewaarde	381,7	328,4	316,6	305,2	294,2	283,6
Energie	8,7	8,4	8,3	8,1	8,0	7,9
Veevoer	223,5	204,1	195,5	187,2	179,3	171,7
Aankoop uitgangsmateriaal	61,0	55,1	52,5	50,0	47,6	45,3
Overig intermediair	9,7	9,3	9,1	9,0	8,8	8,7
Totaal intermediair verbruik	302,9	276,9	265,4	254,3	243,7	233,6
Bruto toegevoegde waarde	78,8	51,5	51,2	50,9	50,5	50,0
Afschrijvingen	18,7	19,0	19,1	19,3	19,5	19,7
Netto toegevoegde waarde	60,2	32,5	32,1	31,6	31,0	30,4
Betaald Loon	9,4	9,0	8,8	8,6	8,4	8,2
Overige belastingen op productie	4,2	4,1	4,0	3,9	3,9	3,8
Overige subsidies op productie	-2,4	-2,3	-2,2	-2,1	-2,0	-2,0
Factorinkomen	58,4	30,7	30,3	29,7	29,2	28,5
Exploitatieoverschot	49,0	21,7	21,5	21,1	20,7	20,3
Betaalde rente	18,4	17,9	17,8	17,6	17,4	17,2
'Gezinsinkomen - macro'	30,6	3,8	3,7	3,6	3,4	3,1
Gezinsinkomen (€per bedrijf)	39.309	5.212	5.226	5.131	4.928	4.618

Vleeskuikens - optimistisch scenario (mln. €)						
Jaar	2000-01	2005	2006	2007	2008	2009
Pluimvee	488,4	380,5	374,1	371,6	369,6	369,2
Eieren	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Broedeieren/eendagskuikens	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal productiewaarde	488,4	380,5	374,1	371,6	369,6	369,2
Energie	15,7	12,2	12,3	12,5	12,7	12,9
Veevoer	292,4	215,1	212,5	209,9	207,4	204,9
Aankoop uitgangsmateriaal	90,0	70,1	69,0	68,5	68,1	68,0
Overig intermediair	23,8	18,4	18,7	19,0	19,3	19,5
Totaal intermediair verbruik	421,8	315,9	312,5	309,9	307,5	305,4
Bruto toegevoegde waarde	66,6	64,6	61,6	61,6	62,1	63,8
Afschrijvingen	18,1	17,4	17,7	18,0	18,3	18,7
Netto toegevoegde waarde	48,5	47,2	43,9	43,6	43,7	45,1
Betaald Loon	13,5	10,4	10,5	10,6	10,7	10,8
Overige belastingen op productie	6,9	5,4	5,5	5,5	5,6	5,7
Overige subsidies op productie	-2,5	-1,9	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
Factorinkomen	44,0	43,7	40,3	39,9	40,0	41,2
Exploitatieoverschot	30,5	33,3	29,8	29,4	29,3	30,5
Betaalde rente	13,6	12,5	12,5	12,5	12,5	12,4
'Gezinsinkomen - macro'	17,0	20,8	17,3	16,9	16,8	18,0
Gezinsinkomen (€per bedrijf)	27.417	41.546	36.093	36.723	38.249	42.824

Vleeskuikens - pessimistisch scenario (mln. €)						
Jaar	2000-01	2005	2006	2007	2008	2009
Pluimvee	488,4	371,7	357,2	336,1	316,4	298,6
Eieren	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Broedeieren/eendagskuikens	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal productiewaarde	488,4	371,7	357,2	336,1	316,4	298,6
Energie	15,7	11,9	11,8	11,7	11,6	11,5
Veevoer	292,4	210,2	202,9	195,8	189,0	182,4
Aankoop uitgangsmateriaal	90,0	68,5	65,8	62,0	58,3	55,0
Overig intermediair	23,8	18,0	17,9	17,7	17,5	17,4
Totaal intermediair verbruik	421,8	308,6	298,4	287,2	276,5	266,3
Bruto toegevoegde waarde	66,6	63,1	58,8	48,9	40,0	32,2
Afschrijvingen	18,1	17,3	17,4	17,6	17,8	18,1
Netto toegevoegde waarde	48,5	45,9	41,3	31,3	22,1	14,2
Betaald Loon	13,5	10,1	10,0	9,9	9,7	9,6
Overige belastingen op productie	6,9	5,3	5,2	5,2	5,1	5,1
Overige subsidies op productie	-2,5	-1,8	-1,8	-1,7	-1,7	-1,6
Factorinkomen	44,0	42,4	37,9	27,8	18,7	10,7
Exploitatieoverschot	30,5	32,3	27,9	18,0	9,0	1,1
Betaalde rente	13,6	12,4	12,3	12,2	12,1	12,0
'Gezinsinkomen - macro'	17,0	19,9	15,6	5,8	-3,2	-10,9
Gezinsinkomen (€per bedrijf)	27.416,8	39.633	32461	12.548	-7.193	-25.833